

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΣΙΝΗ ΑΜ: 9372
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΛΙΒΑΝΙΟΥ ΑΜ: 9191

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΥΡΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2016

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1:	Ανεργία και Δημοσιονομικό Έλλειμμα	σελ. 37
Πίνακας 2:	Αναθεωρήσεις Ελληνικού Ελλείμματος & Χρέους	σελ. 38
Πίνακας 3:	Βασικές μεταβλητές και περιγραφή μεγεθών	σελ.39-41
Πίνακας 4:	Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2003 – 2008)	σελ.42-43
Πίνακας 5:	Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2009 – 2014)	Σελ.45-46
Πίνακας 6:	Υπολογισμοί Πολλαπλασιαστών	σελ.77

Ευρετήριο διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1:	Η ισορροπία στις αγορές προϊόντος και χρήματος	σελ. 17
Διάγραμμα 2:	Η άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής	σελ. 17
Διάγραμμα 3:	Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ (2009 – 2014)	σελ.48
Διάγραμμα 4:	Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις % ΑΕΠ (2009–2014)	σελ. 49
Διάγραμμα 5:	Ποσοστό Ανεργίας (2009 - 2014)	σελ. 49
Διάγραμμα 6:	Χρέος Γενικής Κυβέρνησης % ΑΕΠ (2009 - 2014)	σελ. 50
Διάγραμμα 7:	Πολλαπλασιαστής Φορολογίας	σελ. 55
Διάγραμμα 8:	Πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών	σελ. 55

Λίστα Συντομεύσεων

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΓΛΚ: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους

ΔΥΕ: Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

ΕΜΣ: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας

ΟΝΕ: Οικονομική και Νομισματική Ένωση

ΣΣΑ: Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Συντομεύσεις πινάκων

GR: Greece (Ελλάδα)

EA: Euro area (Ευρωζώνη)

Πίνακας περιεχομένων

	Τμήμα	Σελ.
	Περίληψη	8
	Abstract	9
	Εισαγωγή	10
1.	Μεθοδολογία	14
2.	Θεωρητικό πλαίσιο άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής	15
2.1.	<i>Η Άσκηση Δημοσιονομικής Πολιτικής</i>	16
2.2.	<i>Σχολές Οικονομικής Σκέψης και Άσκηση Δημοσιονομικής Πολιτικής</i>	18
2.2.1.	<i>Η άποψη των νεοκλασικών για το ρόλο του Κράτους</i>	19
2.2.2.	<i>Η άποψη του Κέυνς για το Κράτος</i>	23
2.2.3.	<i>Η άποψη του Μάρξ για το Κράτος</i>	24
2.2.4.	<i>Σχέση Δημοσιονομικών Δαπανών & Οικονομικής Ανάπτυξης</i>	25
2.2.5.	<i>Κράτος – πρόνοιας: Ένας Νέος Τρόπος Αναδιανομής του Εισοδήματος</i>	26
3.	Δημοσιονομική πολιτική στη ζώνη του ευρώ: δυνατότητες και περιορισμοί - τι ισχύει για τις χώρες μέλη	29
3.1.	<i>Τι ισχύει για τις χώρες – μέλη</i>	29
3.1.1	<i>Το Σύμφωνο Σταθερότητας & Ανάπτυξης</i>	30
3.2.	<i>Η μέχρι σήμερα εμπειρία εφαρμογής του Συμφώνου Σταθερότητας & Ανάπτυξης</i>	31
3.2.1.	<i>Το Πλαίσιο Μακροοικονομικής Επιτήρησης</i>	32
3.2.2.	<i>Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο</i>	32
3.2.3.	<i>Διαχείριση κρίσεων & Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας</i>	33
4.	Περιγραφή δημοσιονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα και εκτίμηση δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών	35

Πίνακας περιεχομένων (συνέχεια)

Τμήμα		Σελ.
4.1.	<i>Εξέλιξη δημοσιονομικών μεγεθών στην Ελλάδα προ κρίσης 2003 – 2008</i>	39
4.2.	<i>Εξέλιξη δημοσιονομικών μεγεθών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης 2009 – 2014</i>	45
4.3.	<i>Εκτίμηση των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών (με τη μεταβολή των μεγεθών)</i>	50
4.3.1.	<i>Μεθοδολογία υπολογισμού των πολλαπλασιαστών</i>	53
5.	Αξιολόγηση των επιδράσεων της δημοσιονομικής πολιτικής και πιθανές προοπτικές για την Ελληνική Οικονομία υπό το Τρίτο Μνημόνιο (Ν.4336/2015)	56
5.1.	<i>Αξιολόγηση των επιδράσεων της δημοσιονομικής πολιτικής και πιθανές προοπτικές για την Ελληνική Οικονομία υπό το Τρίτο Μνημόνιο (Ν.4336/2015)</i>	56
5.2.	<i>Προτάσεις Πολιτικής</i>	62
	Συμπεράσματα	67
	Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	70
	Ελληνική Βιβλιογραφία	73
	Παράρτημα Πινάκων	77

Περίληψη

Η Ελληνική Οικονομία βρίσκεται πλέον σε ακραία ύφεση ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε στην Αμερική το 2008, αποκαλύπτοντας τα δομικά προβλήματα της διάρθρωσής της. Το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα ακολούθησαν σταθερά ανοδική πορεία, καθώς εκτινάχθηκαν κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας. Σε αυτό το σημείο επιχειρεί να συμβάλλει η παρούσα εργασία, όπου θα αναλυθεί το θέμα της σύνδεσης της οικονομικής δραστηριότητας με τη δημοσιονομική πολιτική, όπως αυτό αποτυπώνεται στα βασικά μεγέθη, τη δομή και εν γένει, τη διάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας και να διερευνήσει την πορεία εξέλιξης του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους και να καταγράψει τις δυνατότητες και τις προοπτικές ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας, εξετάζοντας τη σύνδεση με τους πολλαπλασιαστές φορολογίας και δημοσίων δαπανών.

Όσον αφορά το θέμα αντιμετώπισης της κρίσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντός της οποίας λειτουργεί και η χώρα μας, προωθήθηκε σχέδιο για την ανάπτυξη κοινών στρατηγικών σε συνδυασμό με την προώθηση των μακροπρόθεσμων στόχων της. Πρωταρχική σημασία δόθηκε στον στόχο της δημοσιονομικής αναδιάρθρωσης που θα υλοποιούνταν μέσω της δημοσιονομικής πειθαρχίας με περιστολή των δημοσίων δαπανών. Παράλληλα, η χώρα μας μπαίνει σε μια έντονη οικονομική ύφεση σε όλους τους κλάδους. Η υψηλή φορολογική επιβάρυνση σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών και την αύξηση του ποσοστού ανεργίας, οδήγησε σε μείωση της κατανάλωσης από πλευράς ιδιωτών με άμεση συνέπεια μια σημαντική ύφεση σε όλους τους παραγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Στην παρούσα εργασία, θα περιγραφούν όλες οι επιδράσεις όλων των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής που ασκήθηκαν στο εισόδημα προκειμένου να γίνουν κατανοητά τα αποτελέσματά τους, διατυπώνοντας εν κατακλείδι και τις σκέψεις μας – προτάσεις – σχετικά με τις μελλοντικές προοπτικές που διαφαίνονται για τη χώρα.

Λέξεις κλειδιά: ύφεση, χρηματοπιστωτική κρίση, δημοσιονομικό χρέος, δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, φορολογία, δημοσιονομική πολιτική

Abstract

The Greek economy is now in terminal decline as a result of the financial crisis that erupted in the US in 2008, revealing the structural problems of its structure. The government deficit and general government debt followed a steady upward path, and ejected during the last fifteen years. At this point attempts to contribute to this work, which will analyze the issue of linking economic activity through fiscal policy, as reflected in the fundamentals, structure and, in general, the structure of the Greek economy and to explore the evolution public and external debt and record the strengths and the Greek economy's growth prospects, looking to connect with their tax multipliers and public spending.

On the issue of addressing the crisis in the European Union, within which it works and our country, launched a project to develop common strategies in conjunction with the promotion of long-term goals. Paramount importance given the objective of financial restructuring would be implemented through fiscal discipline by cutting public spending. At the same time, our country enters a sharp economic downturn in all sectors. The high tax burden combined with declining wages and rising unemployment led to a reduction in consumption by individuals with direct consequence of a significant downturn in all productive sectors of the Greek economy.

The total effects of all fiscal policy measures brought in income in order to understand their results, formulating this conclusion and thoughts - proposals - on future prospects emerging for the country, will be described in this work.

Keywords: recession, financial crisis, government debt, fiscal multipliers, taxation, fiscal policy

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε να εκφράσουμε την ειλικρινή ευγνωμοσύνη μας και τις θερμές ευχαριστίες μας προς τον επιβλέποντα καθηγητή μας, κο. Δημήτριο Κυρίκο, για την καθοδήγησή του, την μεθοδολογική υποστήριξη, τα σχόλια και τις προτάσεις του για την παρούσα εργασία, αλλά και για την αμέριστη κατανόηση, την υπομονή και την ενθάρρυνσή του σε όλη τη διάρκεια.

Επίσης, θα θέλαμε να εκφράσουμε την απέραντη ευγνωμοσύνη μας στους γονείς μας, για τη συνεχή ενθάρρυνση, την ηθική υποστήριξη και την προσοχή. Ενώ ιδιαίτερα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους φίλους μας, τον Ευάγγελο, τη Βάσια, το Νίκο, τη Μαρία και την Κατερίνα για τη βοήθεια και την υποστήριξή τους και κυρίως, γιατί χωρίς αυτούς δεν θα είχαμε τελειώσει τις σπουδές μας.

Εισαγωγή

Η Ελληνική Οικονομία μετά από μια εντυπωσιακή περίοδο πιστωτικής επέκτασης της δραστηριότητας, που καταγράφηκε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000, βρίσκεται πλέον σε ακραία ύφεση (κρίση), αφού το ΑΕΠ έχει μειωθεί περισσότερο από 25%, ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε στην Αμερική το 2008 και ραγδαία εξαπλώθηκε, αποκαλύπτοντας τα δομικά προβλήματα της διάρθρωσής της.

Η αρχική είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαίτερα στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, θεωρήθηκε ως μια καλή ευκαιρία για να μπορέσει η ελληνική οικονομία να ξεπεράσει τα διαρθρωτικά της προβλήματα και να προσαρμοσθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις του ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης. Παρά ταύτα, η διάρθρωση και η δραστηριότητα του δημόσιου τομέα, επηρεάζει σημαντικά τα θεμελιώδη οικονομικά μεγέθη της χώρας και μεταξύ αυτών και τα δημοσιονομικά. Μάλιστα, έχει υπολογιστεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό, το οποίο ξεπερνάει το 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) οφείλεται ακριβώς στη δραστηριότητα του δημόσιου τομέα, με τα ανάλογα αποτελέσματα.

Από την άλλη πλευρά, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα ακολούθησε σταθερά ανοδική πορεία, καθώς εκτινάχθηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας, φθάνοντας σε ποσοστό άνω του 150%. Ο υψηλός δανεισμός του δημόσιου τομέα, ωθεί τα επιτόκια δανεισμού της χώρας προς τα πάνω εκτοπίζοντας μεγάλο τμήμα των ιδιωτικών επενδύσεων, αφού αυξάνει σημαντικά το κόστος του χρήματος στην οικονομία.

Ακριβώς σε αυτό το σημείο επιχειρεί να συμβάλλει η παρούσα εργασία, στο πλαίσιο της οποίας θα αναλυθεί το θέμα της σύνδεσης της οικονομικής δραστηριότητας με τη δημοσιονομική πολιτική. Αυτό αποτυπώνεται στα βασικά μεγέθη, δηλαδή, τη δομή και, τη διάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας. Διερευνά επίσης την πορεία εξέλιξης του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους και καταγράφει τις δυνατότητες και τις προοπτικές ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας.

Καθώς, τα τελευταία χρόνια η παγκόσμια επιχειρηματική δραστηριότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μεγάλη και πρωτοφανούς έντασης οικονομική κρίση, η οποία, αν και εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφάλειες και ειδικότερα την αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων, σύντομα έλαβε διαστάσεις επιδημίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση υπήρξε κομβικό σημείο τα τελευταία χρόνια καθώς, επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, με δραματικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και κατ' επέκταση στις επιχειρήσεις. Η γενικότερη κρίση σε ολόκληρη την ευρωζώνη, αλλά και οι οικονομικές εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές έπληξαν τον πυρήνα του ευρώ και οδήγησαν σε κρίση τις στρατηγικές εξουσίας που συνδέονται με αυτό (Brunnermeier M., et.al. 2005).

Οι ερευνητές βρήκαν ότι η κρίση μεταφέρθηκε με σφοδρότητα στην πραγματική οικονομία, με αποτέλεσμα την ύφεση και την πτώση της απασχόλησης συνολικά. Η αντίδραση πολλών χωρών ήταν γρήγορη όσον αφορά το θέμα της άσκησης πολιτικής και λήψης των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα που λήφθηκαν γενικά, αν και διέφεραν από χώρα σε χώρα, ως σύνολο φαίνεται να είχαν έναν κοινό στόχο, τη θωράκιση των οικονομιών, τη βελτίωση της ρευστότητας, την κινητοποίηση των επενδύσεων με σκοπό την αναθέρμανση της οικονομικής δραστηριότητας και τη συγκράτηση της απασχόλησης ή εναλλακτικά των ποσοστών ανεργίας, με σκοπό την αποφυγή απώλειας εισοδήματος των ατόμων, ραγδαίας μείωσης της κατανάλωσης και φυσικά πτώσης του όγκου του ΑΕΠ σε κάθε μια από τις χώρες.

Όσον αφορά το θέμα της αντιμετώπισης της κρίσης, τη στήριξη και την ανάκαμψη των οικονομιών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντός της οποίας λειτουργεί και η χώρα μας, προωθήθηκε σχέδιο για την ανάπτυξη κοινών στρατηγικών σε συνδυασμό με την προώθηση των μακροπρόθεσμων στόχων της. Πρωταρχική σημασία δόθηκε στον στόχο της δημοσιονομικής αναδιάρθρωσης που θα υλοποιούνταν μέσω της δημοσιονομικής πειθαρχίας με περιστολή δημοσίων δαπανών, που υποτέθηκε ότι θα συντελούσε στην τόνωση της αγοράς, κάτι που δεν υποστηρίζεται από τη θεωρία, ενώ συμβάλλει αντίθετα περαιτέρω στην ένταση της ύφεσης. Κρίσιμη ήταν και η λήψη απαραίτητων μέτρων για τη στήριξη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης. Οι βασικοί άξονες για την αντιμετώπιση της κρίσης ήταν η εισαγωγή ρευστότητας στην οικονομία, για να τονωθεί η καταναλωτική ζήτηση και να προωθηθούν οι ιδιωτικές επενδύσεις με μακροπρόθεσμο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο δίνει έμφαση στη δημοσιονομική πειθαρχία και τη νομισματική σταθερότητα (European Commission, 2015).

Παράλληλα με τα παραπάνω, η χώρα μας μπαίνει σε μια έντονη οικονομική ύφεση σε όλους τους κλάδους, που συνοδεύεται από δραστικές αλλαγές και στην κοινωνική ευημερία των πολιτών. Ένα από τα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε και εφαρμόζεται ακόμα είναι η επιβολή υψηλής φορολογίας και μιας σειράς έκτακτων χρηματικών επιβαρύνσεων στους πολίτες για να καλυφθούν κάποια κρατικά έξοδα. Η υψηλή φορολογική επιβάρυνση σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών και την αύξηση του ποσοστού ανεργίας, οδήγησε σε μείωση της κατανάλωσης από πλευράς ιδιωτών με άμεση συνέπεια μια σημαντική ύφεση σε όλους τους παραγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας

Εν κατακλείδι, στην παρούσα εργασία, θα γίνει μια προσπάθεια να περιγραφεί όλο το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου εκδηλώθηκε, εξελίχθηκε και επιδεινώθηκε η κρίση στη χώρα μας αλλά και τι προηγήθηκε

αυτής, μέχρι να φτάσουμε στο σημείο να υπάρξει ανάγκη εφαρμογής αυστηρών μέτρων λιτότητας ως μέτρο αύξησης των κρατικών εσόδων.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος της εργασίας θα περιγραφεί η θεωρητική προσέγγιση της οικονομικής κρίσης στη χώρα μετά την κρίση χρέους του 2009. Θα αναφερθούν όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τόσο το θεωρητικό πλαίσιο άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής όσο και τη θεωρία μιας οικονομικής ύφεσης καθώς επίσης και την εφαρμογή των μνημονιακών υποχρεώσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων ως μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής με σκοπό την αναδιανομή του εισοδήματος των πολιτών. Ενώ στο δεύτερο μέρος θα περιγραφούν όλες οι δημοσιονομικές εξελίξεις στη χώρα μας, χωρισμένες κυρίως σε δυο περιόδους, (α) στην περίοδο προ κρίσης που εκτείνεται από το 2003 έως και το 2008 και (β) στην δεύτερη περίοδο που ξεκινά από το 2009 και φτάνει μέχρι σήμερα, αλλά για λόγους ανάλυσης εδώ θα σχολιαστεί μέχρι και το τέλος του 2014. Έτσι θα περιγραφούν όλες οι επιδράσεις όλων των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής που ασκήθηκαν στο εισόδημα προκειμένου να γίνουν κατανοητά τα αποτελέσματά τους τόσο από την εφαρμογή όσο και από την μη υλοποίηση. Έτσι μας δίνεται η δυνατότητα να φτάσουμε σε συμπεράσματα σχετικά με την αξιολόγηση αυτής της επίδρασης και σχετικά με τις μελλοντικές προοπτικές που διαφαίνονται για τη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σκοπός της παρούσας εργασίας – έρευνας είναι να εξαγάγει συμπεράσματα σε μια σειρά ερωτημάτων πρώτον γύρω από το ρόλο που καλούνται να παίξουν σήμερα οι ασκούντες τη δημοσιονομική πολιτική με βάση τα αποτελέσματα των μεγεθών της πραγματικής οικονομίας και δεύτερον την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής κατά το πρόσφατο παρελθόν. Επιπλέον μέσα από την παρούσα έρευνα προσπαθούμε να εξακριβώσουμε κατά πόσο μπορεί να είναι αποτελεσματική η συνεχόμενη άσκηση συσταλτικής δημοσιονομικής πολιτικής και πόσο μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση προβλημάτων που δημιουργούνται κατά την εφαρμογή του τρέχοντος Μνημονίου (Ν.4336/2015).

Ειδικότερα, ερευνά κατά πόσο συμβάλλει ή όχι στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομικής δραστηριότητας η αντιμετώπιση των διαφόρων παραμέτρων του θέματος οι οποίες είναι, ο βαθμός γνώσης των δομικών και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας που καθορίζει και τη δραστηριότητα, η συνεργασία του δημοσίου τομέα με τους εμπλεκόμενους φορείς και η εποπτεία τήρησης του μνημονίου, στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος προσαρμογής της χώρας.

Δευτερεύοντες στόχοι της έρευνας είναι να δούμε τι φταίει και δεν προχωράει η οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Τι χρειάζεται να έχει μια χώρα για να μπορεί να ανταπεξέλθει, έτσι ώστε η δημοσιονομική προσαρμογή της οικονομίας της να γίνεται με βάση τα πραγματικά εφόδια και την παραγωγική βάση της χώρας. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η θεωρία μόνο δεν είναι αρκετή, αλλά χρειάζεται και αποτελεσματική σχεδίαση και στρατηγική εφαρμογή για να επιτευχθεί ένα τέτοιο εγχείρημα με τα ανάλογα αποτελέσματα.

Ο σκοπός της ποσοτικής έρευνας είναι όχι μόνο η περιγραφή αλλά και η εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων. Η ανάλυση των στοιχείων ξεκίνησε από τις βασικές περιγραφικές στατιστικές αναλύσεις (descriptive statistics), τα αποτελέσματα των οποίων θα ποσοτικοποιηθούν και θα παρουσιαστούν σε αναλυτικούς πίνακες και θα απεικονιστούν σε ανάλογα γραφήματα, όπου είναι δυνατό. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η καλύτερη περιγραφή των βασικών χαρακτηριστικών/ μεγεθών της παρούσας έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΚΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η συνολική μελέτη της οικονομίας, αναφέρεται στη μελέτη της Μακροοικονομίας και ασχολείται με την παρατήρηση των συνολικών μεγεθών της οικονομίας μιας χώρας όπως είναι το εθνικό εισόδημα, οι εισαγωγές, οι εξαγωγές, η ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση της χώρας, οι ιδιωτικές και δημόσιες αποταμιεύσεις και για να το επιτύχει αυτό βασίζεται στα λεγόμενα μακροοικονομικά υποδείγματα.

Όσον αφορά τους εθνικούς λογαριασμούς, οι οικονομικές συναλλαγές μιας χώρας με άλλες χώρες συνεπάγονται πληρωμές της χώρας προς αυτές και εισπράξεις της χώρας από αυτές. Οι οικονομικές συναλλαγές των επιχειρήσεων, των ατόμων, των τραπεζών και των οικονομικών αρχών της χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο παρακολουθούνται από την Κεντρική Τράπεζα. Το σύνολο των οικονομικών αυτών συναλλαγών που έχουν γίνει σε δεδομένη χρονική περίοδο παρουσιάζονται και καταγράφονται στο ισοζύγιο των εξωτερικών πληρωμών. Το ισοζύγιο των εξωτερικών πληρωμών, δηλαδή παρέχει μια εικόνα των υποχρεώσεων και των απαιτήσεων της χώρας από τις συναλλαγές της με το εξωτερικό σε κάποια δεδομένη χρονική στιγμή. Οι συναλλαγές καταχωρούνται στο ισοζύγιο με την διπλογραφική είτε την λογιστική μέθοδο. Στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών συμπεριλαμβάνονται διάφορα επιμέρους ισοζύγια. Για παράδειγμα, οι εισαγωγές και οι εξαγωγές αποτελούν το εμπορικό ισοζύγιο. Τα εμβάσματα, τουριστικά και μεταναστευτικά καθώς επίσης οι μεταβιβάσεις αλλά και οι πληρωμές, όπως για παράδειγμα για Τουρισμό, μεταφορές, συνεισφορές, τόκους κλπ. αποτελούν το ισοζύγιο των άδηλων συναλλαγών (Κορρές & Χιόνης, 2003).

Οι εισπράξεις, δηλαδή άδηλοι πόροι, προέρχονται κυρίως από το τουριστικό συνάλλαγμα που εισρέει από τις άλλες χώρες στην Ελλάδα, την εμπορική ναυτιλία, τα μεταναστευτικά εμβάσματα, τις λοιπές υπηρεσίες, και τις μεταβιβάσεις από την Ε.Ε., ενώ οι άδηλες πληρωμές προέρχονται κυρίως από το τουριστικό συνάλλαγμα που φεύγει από την Ελλάδα προς τις άλλες χώρες, τις μεταφορές, τις υπηρεσίες του δημοσίου και τις λοιπές υπηρεσίες. Πολλές από τις προηγούμενες αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας είχαν αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και ιδιαίτερα στο εμπορικό ισοζύγιο, όπου η δυνατότητα αύξησης των εξαγωγών ήταν περιορισμένη. Η ελλειμματικότητα του εμπορικού ισοζυγίου οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αδυναμία αύξησης των εξαγωγών και υποκατάστασης των εισαγωγών με εγχώρια προϊόντα. Στο Ισοζύγιο των άδηλων συναλλαγών, δηλαδή η διαφορά μεταξύ των άδηλων πόρων μείον τις άδηλες πληρωμές, δείχνει μια μειωτική τάση. Τέλος το Ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών, δηλαδή η διαφορά μεταξύ του Εμπορικού Ισοζυγίου και του Ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών, είναι ελλειμματικό για όλη την χρονική περίοδο από το 1982 μέχρι και το

2014¹. Μια αύξηση των καθαρών εξαγωγών θα αυξήσει την συνολική ζήτηση στην οικονομία και θα τονώσει το εθνικό προϊόν, το εισόδημα και την απασχόληση. Εάν όμως η οικονομία ήταν ήδη σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης, τότε η αύξηση των καθαρών εξαγωγών θα δημιουργήσει πληθωριστικές τάσεις. Από την άλλη πλευρά μια μείωση των καθαρών εξαγωγών θα έχει τα αντίθετα αποτελέσματα, όπως για παράδειγμα θα μειωθεί η συνολική ζήτηση των αγαθών και των υπηρεσιών καθώς επίσης θα μειωθεί το εθνικό προϊόν, το εισόδημα και η απασχόληση.

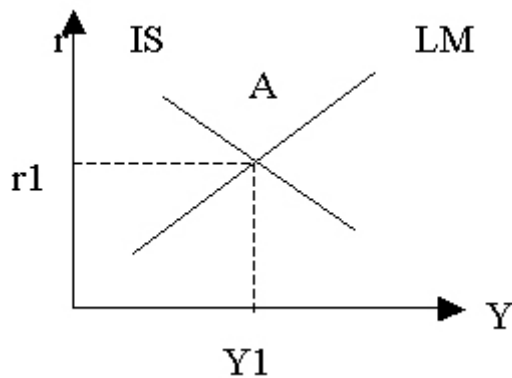
2.1. Η άσκηση Δημοσιονομικής Πολιτικής

Αν υποθέσουμε, τώρα, σε συνολικό επίπεδο, ότι μια οικονομία βρίσκεται σε ισορροπία στο σημείο A (r_1, Y_1) όπως φαίνεται στο παρακάτω Σχήμα 1, όπου οι αγορές χρήματος (καμπύλη LM) και προϊόντος (καμπύλη IS) βρίσκονται σε ισορροπία. Το κράτος αποφασίζει να ασκήσει επεκτατική δημοσιονομική πολιτική αυξάνοντας τις δημόσιες δαπάνες (G) ή αντίστοιχα μειώνοντας τη φορολογία (T). Η πολιτική αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος (Y) και τη μετατόπιση της καμπύλης IS (ισορροπία στην αγορά προϊόντος) προς τα πάνω και δεξιά με αποτέλεσμα την άνοδο του εισοδήματος και του επιτοκίου ισορροπίας (r, Y) σε επίπεδα υψηλότερα των αρχικών.

Η αύξηση αυτή του επιτοκίου μπορεί να προέλθει από τον ενδεχόμενο δανεισμό του κράτους για την χρηματοδότηση του δημόσιου ελλείμματος, το οποίο μπορεί να δημιουργηθεί από τη διόγκωση των δημοσίων δαπανών ή αντίστοιχα τη μείωση των φόρων. Συνέπεια της αύξησης του επιτοκίου, είναι η μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων (εκτοπισμός του ιδιωτικού τομέα), με αποτέλεσμα μέρος της αύξησης του εισοδήματος που προέρχεται από τις μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες, να εξουδετερώνεται από τη μείωση των επενδύσεων λόγω της αύξησης του επιτοκίου. Επομένως, όσο πιο ελαστική, δηλαδή πιο ευαίσθητη, είναι η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, τόσο περισσότερο αναποτελεσματική είναι η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς μια οριακή αύξηση του επιτοκίου θα οδηγήσει σε μεγάλη μείωση των επενδύσεων εξουδετερώνοντας το αρχικό θετικό αποτέλεσμα.

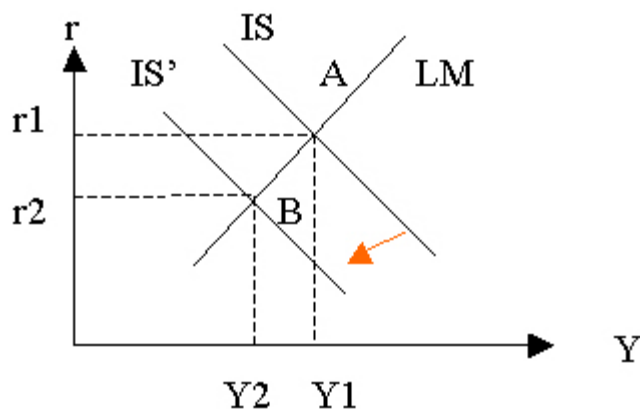
¹ Στοιχεία Υπουργείου Οικονομικών και Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (www.minfin.gr)

Διάγραμμα 1: Η ισορροπία στις αγορές προϊόντος και χρήματος

Από την άλλη πλευρά, εάν τώρα το Κράτος αποφασίσει να ασκήσει περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, μειώνοντας τις δημόσιες δαπάνες του ή αυξάνοντας αντίστοιχα τη φορολογία των πολιτών και επιχειρήσεων, το αποτέλεσμα θα είναι η μετατόπιση της καμπύλης της αγοράς προϊόντος IS , προς τα κάτω και αριστερά, καταδεικνύοντας ότι η νέα ισορροπία θα μειώσει το εισόδημα, όπως και τα επιτόκια, όπως φαίνεται και στο Σχήμα 2 παρακάτω με την μετακίνηση του σημείου ισορροπίας από το A στο B . Πλέον, η μείωση του εισοδήματος στην οικονομία, δεν θα είναι αναλογική της μείωσης των δαπανών ή αντίστοιχα της αύξησης της φορολογίας, διότι η μείωση του επιτοκίου δανεισμού που ισορροπεί την αγορά χρήματος, θα αυξήσει τις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες αυξάνουν το εισόδημα.

Διάγραμμα 2: Η άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής

2.2. Σχολές Οικονομικής Σκέψης και Άσκηση Δημοσιονομικής Πολιτικής

Οι σχολές οικονομικής σκέψης που κυριαρχούν στην Επιστήμη των Οικονομικών ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες και άρα αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο τον ρόλο που είναι δυνατόν να παίξει το Κράτος σε μια οικονομία. Ήδη από την αρχή της επιστήμης και συγκεκριμένα από τους κλασικούς οικονομολόγους, όπως είναι ο Adam Smith και ο Ricardo² κ.ά. μέχρι τους σύγχρονους οικονομολόγους των ημερών μας, διαφαίνεται η σημαντική θέση που κατέχει στη συζήτηση ο καθορισμός του ιδιαίτερου ρόλου που αναλαμβάνει να παίξει το Κράτος στην εκάστοτε οικονομία και ο οποίος αναδεικνύεται ουσιαστικά κυρίαρχος και σημαντικός.

Μάλιστα, πολλοί ερευνητές και ακαδημαϊκοί υποστηρίζουν πως ο Adam Smith, που θεωρείται ο θεμελιωτής της σύγχρονης οικονομικής επιστήμης, ήταν εναντίον στην ιδέα της ανάμειξης του Κράτους στην οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας /έθνους, αλλά ήταν ένθερμος οπαδός της ελεύθερης αγοράς. Στον Adam Smith ανήκει η περίφημη θεωρία περί «αόρατου χεριού», η οποία πρεσβεύει ότι η εκάστοτε οικονομία βρίσκει μόνη της, χωρίς κρατική παρέμβαση, τον τρόπο να ισορροπεί (Stiglitz, 1992). Συνέχιζε μάλιστα, ο Adam Smith³ διευκρινίζοντας πως ο ρόλος του Κράτους, κατά την άποψή του, έπρεπε να είναι κυρίως πολιτικός, παρέχοντας αφενός μεν στους πολίτες και στην κοινωνία την απαραίτητη προστασία από εξωτερικούς ή εσωτερικούς εχθρούς, αφετέρου δε ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες τα οποία η ελεύθερη αγορά δεν θα ενδιαφερόταν ποτέ να προσφέρει, καθώς η παραγωγή αυτών δεν είχε σκοπιμότητα με βάση ιδιωτικά – οικονομικά κριτήρια (Clarke, 1988). Ο Adam Smith ήταν υπέρμαχος της ελεύθερης οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ των ατόμων και της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, αλλά μόνο για την παροχή δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών.

Από την πλευρά των κλασικών οικονομολόγων, ο Καρλ Μαρξ είχε μία εντελώς διαφορετική αντίληψη για το ρόλο που θα έπρεπε να παίξει το Κράτος, καθώς θεωρούσε ότι το Κράτος ουσιαστικά πρέπει να συνδράμει σε αυτό που ονομάζεται στην «κοινωνική υπόθεση» (Μαρξ, 1956). Δηλαδή, με άλλα λόγια ο Μαρξ πίστευε σε μία κοινωνία στην οποία θα επικρατούσαν ισότιμες οικονομικές αλλά και κοινωνικές σχέσεις, από την οποία ισοτιμία αυτή δεν θα υπήρχε ανάγκη από έναν κρατικό μηχανισμό να προβεί σε αναδιανομή του εισοδήματος. Σύμφωνα με τον Μαρξ, η οικονομική προσέγγισή του για το ρόλο του Κράτους, είναι ότι αυτό (το Κράτος ως μηχανισμός) αποτελεί όργανο στα χέρια της άρχουσας τάξης, η οποία επιδιώκει έντονα να επιβάλλει και να προστατεύσει τα συμφέροντά της (Μαρξ, 1956).

² Ricardo David (1817), "On the Principles of Political Economy and Taxation"

³ Adam Smith (1776), "An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations"

Η ανάλυση του ρόλου του «μαρξιστικού» Κράτους στο διάσημο πλέον, “Κεφάλαιο”, μπορεί να θεωρηθεί ως οριακή, καθώς ο Μαρξ θεωρεί ότι ανάμεσα στο Κράτος και την οικονομία αναπτύσσεται μία πολύ στενή σχέση, όπου η οικονομία αποτελεί τη βάση ή εναλλακτικά το υπόβαθρο και το κράτος το εποικοδόμημα (Μαρξ, 1956). Επομένως, σύμφωνα με την άποψή του, όταν μεταβάλλεται η οικονομική βάση μιας χώρας, τότε ανατρέπεται λιγότερο ή περισσότερο, γρήγορα ή αργά, όλο το εποικοδόμημα πάνω στο οποίο εκείνη στηρίζεται και άρα τα δυο στοιχεία «Κράτος» και «οικονομία» είναι αλληλένδετα.

2.2.1. Η άποψη των Νεοκλασικών για το ρόλο του Κράτους

Η αντίληψη των νεοκλασικών οικονομολόγων για το ρόλο που παίζει το Κράτος στην οικονομία μιας χώρας διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς αυτοί (οι νεοκλασικοί), χωρίζονται σε διαφορετικές γενιές. Ειδικότερα, η πρώτη γενιά των νεοκλασικών (1870-1920), που κυριάρχησε στην οικονομική επιστήμη και οικονομική σκέψη, υποστήριζε ότι η οικονομική ευημερία μπορεί να μεγιστοποιηθεί και αυτό να είναι εφικτό, στα πλαίσια μιας τελείως ανταγωνιστικής αγοράς, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα επεμβαίνει στην ελεύθερη αγορά το Κράτος ως παρεμβατικός μηχανισμός.

Η επόμενη γενιά των νεοκλασικών, διαμόρφωσε μια άποψη που λόγω και της μεγάλης παγκόσμιας ύφεσης που επεκράτησε την ίδια εποχή, ήτοι μετά το 1930, υποστήριζε ότι η μεγιστοποίηση της οικονομικής και κατ’ επέκταση και κοινωνικής ευημερίας είναι εφικτή, μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το Κράτος παρεμβαίνει στοχευμένα στην οικονομική δραστηριότητα και την αγορά, με σκοπό να διορθώσει τις όποιες ατέλειές παρατηρούνται και να αναπληρώσει τις αδυναμίες της να επιτύχει την ισορροπία. Γενικότερα, θα έλεγε κανείς ότι η νεοκλασική οικονομική αντίληψη περί της παρέμβασης του Κράτους μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις διακριτές και διαφορετικές χρονικές περιόδους, ανάλογα με τα οικονομικά δεδομένα που επικρατούσαν σε κάθε μια περίοδο. Ειδικότερα, διακρίνουμε:

- a. Τη νεοκλασική σκέψη κατά τη χρονική περίοδο πριν από την κρίση του 1929 – 30,
- b. Τη νεοκλασική σκέψη που ασχολείται με τα οικονομικά θέματα κατά τη χρονική περίοδο μετά την μεγάλη παγκόσμια οικονομική κρίση του 1930 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του ’70, οπότε και εκδηλώθηκαν οι δυο πετρελαϊκές κρίσεις,
- c. Τη νεοκλασική οικονομική σκέψη που επιχειρεί να ερμηνεύσει τα οικονομικά φαινόμενα από τα μέσα της δεκαετίας του ’70 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ’90 και τέλος,
- d. Τη νεοκλασική σκέψη που ασχολείται με τα τρέχοντα οικονομικά θέματα κατά τη χρονική περίοδο μετά τις αρχές της δεκαετίας του ’90 και μέχρι και σήμερα, που αφορούν κυρίως την ερμηνεία της

παγκοσμιοποίησης και των επιδράσεων της στις επιμέρους οικονομίες.

Το χαρακτηριστικό στοιχείο της **πρώτης νεοκλασικής περιόδου** οικονομικής σκέψης είναι η πλήρης φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, όπου η οικονομική δραστηριότητα των ατόμων και η αγορά διαδραματίζει τον κύριο, κεντρικό και ρυθμιστικό, ταυτόχρονα, ρόλο την περίοδο αυτή, επιχειρώντας την ίδια στιγμή να παρέχει απαντήσεις σε βασικά οικονομικά ερωτήματα επιλογής των οικονομικών πόρων, όπως στον τρόπο επιλογής και παραγωγής των αγαθών, όσο και στον τρόπο διανομής αυτών των αγαθών εντός ενός οργανωμένου Κράτους (Καραντώνης, 2006). Η νεοκλασική αντίληψη, εκείνη την χρονική περίοδο, πρεσβεύει ότι η αγορά, χωρίς καμία απολύτως παρέμβαση από τον κρατικό μηχανισμό, μπορεί να επιτύχει την άριστη κατανομή των διαθέσιμων μέσων και πόρων παραγωγής, την άριστη και κοινωνικά επιθυμητή διανομή του εισοδήματος της οικονομίας, την πλήρη απασχόληση, την νομισματική σταθερότητα, υπό την έννοια της σταθερότητας και του επιπέδου των τιμών και φυσικά, τον κοινωνικά επιθυμητό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της εκάστοτε οικονομίας (Προδρομίδης, 1994). Ωστόσο, μια βασική προϋπόθεση αλλά και κοινός παρανομαστής στην προσπάθεια για την επίτευξη όλων των παραπάνω επιδιωκόμενων οικονομικών στόχων, είναι η ύπαρξη και εξασφάλιση συνθηκών για τη λειτουργία του τέλει ανταγωνισμού στην αγορά (Δημόπουλος, 1998). Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε κρατικής φύσεως παρέμβαση στη λειτουργία της ανταγωνιστικής αγοράς, η οποία θα επηρέαζε ή ακόμα και θα περιόριζε την ελεύθερη δράση των επιχειρηματιών ή/και την ελεύθερη επιλογή των τελικών καταναλωτών θα είχε ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση από το σημείο της άριστης κατανομής των μέσων παραγωγής, την οικονομική σταθερότητα και την επιθυμητή ανάπτυξη, με συνέπεια τη μείωση της κοινωνικής ευημερίας (Δημόπουλος, 1998).

Όμως, η παγκόσμια **οικονομική κρίση που συνέβη κατά το 1929-30** κατέδειξε με σαφή και κατηγορηματικό τρόπο πως το οικονομικό μοντέλο άσκησης πολιτικής σε συνθήκες τέλει ανταγωνισμού ήταν μια ιδανική περίπτωση (ιδεατό μοντέλο), το οποίο μάλιστα χαρακτηρίζονταν και από ανεδαφικές προϋποθέσεις, που δεν ίσχυαν πλέον στο νέο οικονομικό περιβάλλον που διαμορφωνόταν (Buchanan, 1977). Η παντελής έλλειψη παρεμβατικής δράσης του κρατικού μηχανισμού κατά την κρίσιμη και ταραγμένη οικονομικά, περίοδο του οικονομικού κραχ θεωρήθηκε από ορισμένους οικονομολόγους ότι παρέτεινε την διάρκεια της οικονομικής κρίσης του '29 – '30, ενώ ίσως μια κρατική παρέμβαση να περιόριζε την οικονομική ζημία (Αγγελόπουλος, 1989).

Επομένως, στη βάση των παραπάνω γεγονότων, η έλλειψη των βασικών χαρακτηριστικών του τέλει ανταγωνισμού από την αγορά, οδήγησε την νεότερη γενιά των νεοκλασικών οικονομολόγων στην αναθεώρηση και έντονη αμφισβήτηση του ρόλου του κράτους. Πλέον, οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι,

θεωρούν ότι είναι δυνατόν να υπάρχουν περιπτώσεις σε μια οικονομία, όπου ο μηχανισμός των τιμών (ήτοι οι συνθήκες του πλήρους ανταγωνισμού) δεν κατορθώνει να επιτύχει το επιθυμητό, δηλαδή την αριστοποίηση της κατανομής του εισοδήματος και των πόρων, σύμφωνα με το κριτήριο αριστοποίησης του Pareto (Buchanan, 1977), με αποτέλεσμα, οι επιδιωκόμενοι στόχοι της παρεμβατικής πολιτικής του κράτους, σύμφωνα με αυτή τη γενιά των νεοκλασικών οικονομολόγων, να μπορούν να ταξινομηθούν σε κρίσιμα οικονομικά ζητήματα όπως είναι (Αγγελόπουλος, 1989):

- a. Η παροχή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και υπηρεσιών κοινής ωφέλεια στα άτομα της οικονομίας και μάλιστα στις κοινωνικά επιθυμητές ποσότητες.
- b. η αύξηση και η συμπερίληψη όλων εκείνων των δραστηριοτήτων στην οικονομία που δημιουργούν εξωτερικές οικονομίες επιδράσεις και ο ταυτόχρονος περιορισμός των τυχόν εξωτερικών επιβαρύνσεων στην οικονομία.
- c. οι έλεγχοι και οι απαραίτητες αντιμονοπωλιακές ρυθμίσεις στα κάθε είδους μονοπώλια, που αυξάνουν τις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών.
- d. η εδραίωση των συνθηκών σταθερότητα στην οικονομία που θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης και την καταπολέμηση του πληθωρισμού.
- e. η αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος και του πλούτου, με σκοπό την πραγματοποίηση της ανακατανομής των μέσων παραγωγής και εν τέλει, την επίτευξη της κοινωνικά επιθυμητής οικονομικής ανάπτυξης.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70, ξεσπούν οι πετρελαϊκές κρίσεις από τη ραγδαία αύξηση της τιμής του πετρελαίου και κατ' επέκταση του κόστους παραγωγής, παγκοσμίως και η επακόλουθη οικονομική κρίση, η οποία πλήττει όχι μόνο τις χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και χώρες όπου είχε αναπτυχθεί η έννοια του Κράτους -Πρόνοιας, αρχίζει και πλήττει την νομιμοποίηση της παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, όπως περιγράφηκε προηγουμένως. Υπό τις νέες αυτές συνθήκες, δύο είναι οι κύριες αιτίες αυτής της νέας κρίσης (Γεωργακόπουλος και Τσακαλώτος, 1996). Από την μια πλευρά ήταν η αδυναμία, εκ μέρους των κρατών, να χρηματοδοτηθεί το υψηλό ποσοστό δημοσίων δαπανών τους, εξαιτίας των χαμηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και από την άλλη πλευρά, βρίσκονταν η αναζήτηση ενός νέου μοντέλου οικονομικής οργάνωσης της αγοράς, το οποίο να συγκροτείται σχεδόν αποκλειστικά στη βάση του ιδιωτικού συμφέροντος (Δημόπουλος, 1998).

Κατά συνέπεια, η οικονομική κρίση που βίωσαν τα κράτη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, αναδεικνύει την τρίτη γενιά των νεοκλασικών οικονομολόγων, όσον αφορά ειδικά, τη θέση τους για το ρόλο που μπορεί να

παίζει το Κράτος πλέον, στην οικονομία. Η νεοκλασική κριτική κατά την περίοδο αυτή και υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων οικονομικών προβλημάτων των χωρών, εστιάζει σε δύο κύρια σημεία (Δημόπουλος, 1998):

- I. στο δημοσιονομικό πρόβλημα των κρατών παγκοσμίως και στις επιπτώσεις που αυτό έχει στα θεμελιώδη μεγέθη της εκάστοτε χώρας και
- II. στην αποτελεσματικότητα άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής εκ μέρους του κράτους, στην προσπάθειά του να επηρεάσει τις δημόσιες δαπάνες και μέσω αυτών το συνολικό εισόδημα της οικονομίας.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, το κεντρικό και κρίσιμο σημείο στην νεοκλασική θεωρία και οικονομική σκέψη είναι ο βαθμός αποτελεσματικότητας των δημοσίων δαπανών επί του εισοδήματος, υπό την έννοια ότι πλέον αμφισβητείται έντονα, εάν και κατά πόσο, ο δημόσιος τομέας μιας χώρας και γενικά το Κράτος νομιμοποιείται να παρεμβαίνει στην οικονομία. Σύμφωνα με τους Hicks και Scitovsky (Dwivendi, 2008) η αγορά σε οποιαδήποτε περίπτωση είναι σε θέση να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα τόσο από πλευράς ικανότητας (άριστη κατανομή) όσο και από πλευράς δικαιοσύνης (κοινωνικά επιθυμητή) (Παλαιολόγος, 2009). Κατά συνέπεια, η νεοκλασική θεωρία αμφισβητώντας έντονα την κρατική παρέμβαση, όπως διαμορφώθηκε την περίοδο ανάπτυξης του Κράτους-Πρόνοιας, οριοθετεί ένα καινούργιο μοντέλο οργάνωσης, το οποίο βασίζεται αποκλειστικά στο ιδιωτικό συμφέρον και στις δυνάμεις της αγοράς (Dwivendi, 2008). Επομένως σύμφωνα με αυτό το νέο μοντέλο, το Κράτος, ως παρεμβατικός μηχανισμός πρέπει να αποσυρθεί από την οικονομία, αφήνοντας αυτόνομη την αγορά, να είναι ρυθμιστικός παράγοντας της λειτουργίας της.

Από όλα τα παραπάνω στοιχεία που εκτέθηκαν σχετικά με την οικονομική σκέψη και την κρατική ή όχι παρέμβαση στην οικονομική δραστηριότητα των ατόμων ενός κράτους, συμπεραίνουμε ότι η δεύτερη γενιά των νεοκλασικών οικονομολόγων, υποστήριξε έντονα την ύπαρξη ενός ελάχιστου κράτους, ειδικά για τις περιπτώσεις εκείνες, όπου η αγορά δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά από μόνης, επειδή θεωρήθηκε ότι ο κύριος παράγων της διάρκειας της κρίσης του '29-30, ήταν η αδυναμία της αγοράς να λειτουργήσει και η ταυτόχρονη απουσία κρατικής παρέμβασης (Παλαιολόγος, 2009). Αντιθέτως με τα παραπάνω, η σύγχρονη νεοφιλελεύθερη οικονομική προσέγγιση του ζητήματος, επιδιώκει τον δραστικό περιορισμό του κρατικού μηχανισμού επειδή θεωρήθηκε ότι ο κύριος παράγων της κρίσης στην δεκαετία του '70 ήταν η αδυναμία της αγοράς να λειτουργήσει αποτελεσματικά και αποδοτικά, εξαιτίας της έντονης και ασφυκτικής κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα (Παλαιολόγος, 2009).

Άρα, το ερώτημα το οποίο τίθεται εδώ αναφορικά με την νεοκλασική άποψη για το κράτος είναι εάν και κατά πόσο η σύγχρονη νεοκλασική προσέγγιση αποτελεί στροφή προς την πριν το 1930 άποψή τους ή αποτελεί μία καινούργια θεωρία. Η επικράτηση της νεοκλασικής θεωρίας και ειδικότερα του μονεταρισμού (Friedman, 1962)⁴ έναντι του κεϋνσιανισμού (Keynes, 1936)⁵ σημαίνει ότι ο ρόλος του Κράτους καθορίζεται αλλά και καθορίζει, ταυτόχρονα, σε σημαντικό βαθμό τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται η συσσώρευση κεφαλαίου σε μια οικονομία. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι η σύγχρονη νεοκλασική αντίληψη για το ρόλο του Κράτους αποτελεί επιστροφή στη παρελθούσα άποψη, αλλά ούτε και είναι μία νέα θεωρία. Και αυτό διότι, θεωρώντας η νεοκλασική θεωρία το κράτος ως ουδέτερο μηχανισμό, φαίνεται να αγνοεί τον ιδιαίτερο ρόλο του στην εκάστοτε χρονική περίοδο και υπό τις ιδιαίτερες κάθε φορά οικονομικές συνθήκες (Προδρομίδης, 2001).

2.2.2. Η άποψη του Keynes για το Κράτος

Ο Keynes στην οικονομική του θεωρία υποστηρίζει έντονα την ενεργό παρέμβαση του Κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, κυρίως μέσω των δημοσίων δαπανών, ως βασικό εργαλείο για την αποφυγή της οικονομικής κρίσης, ή ακόμα και για την υποβοήθηση της οικονομίας να εξέλθει από την κρίση και την μετακίνηση της οικονομίας τόσο σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης όσο και δικαιότερης διανομής του εισοδήματος (Mankiw, 2003).

Ωστόσο, η κεϋνσιανή θεωρία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία θεωρία περί Κράτους, μονοσήμαντα, αλλά αυτό που επιχειρεί κυρίως είναι να αναπτύξει περισσότερο μία θεωρία Δημοσίων Δαπανών, οπότε μέσα από αυτήν να ερμηνεύεται καλύτερα αν και έμμεσα ο ρόλος του Κράτους. Η κύρια διαφορά μεταξύ κεϋνσιανής και νεοκλασικής αντίληψης, όσον αφορά το ρόλο που διαδραματίζει η κρατική παρέμβαση, εντοπίζεται κυρίως στην αναγκαιότητα της ύπαρξης ή μη, των δημοσίων δαπανών. Η παρατηρηθείσα αδυναμία της αγοράς να επιτύχει τους στόχους της, όπως είναι η πλήρης απασχόληση, η δικαιότερη αναδιανομή του εισοδήματος, η τόνωση της συνολικής ζήτησης, αποτελεί σύμφωνα με την κεϋνσιανή αντίληψη, τον λόγο για την κρατική παρέμβαση.

⁴ The Economist, "Milton Friedman: A giant among economists", 23.11.2006 (πηγή: <http://www.economist.com/node/8313925>, αντλήθηκε στις 30.12.2015)

⁵ Εφημερίδα Καθημερινή, δημοσίευμα της 21.02.2012 «Το Πρόσωπο: Τζων Μείναρντ Κέινς – προβλέψεις από το 1919» (πηγή: <http://www.kathimerini.gr/70159/article/proswpa/proskhnio/to-proswpo-tzon-meinarnt-keins>, αντλήθηκε στις 30.12.2015)

Η κεϋνσιανή θεωρία ασχολείται κατά κύριο λόγο με τις επιδράσεις των κρατικών δαπανών στη συνολική ζήτηση, στην απασχόληση και στο εθνικό εισόδημα (Stiglitz, 1996). Η σχέση Κράτους και ελεύθερης αγοράς είναι σύμφωνα με την θεωρία του Keynes, σχέση συμπληρωματικότητας και σε ορισμένες περιπτώσεις σχέση υποκατάστασης, αφού ο ρόλος του κράτους, ως μηχανισμού είναι, πολλές φορές, όπου η αγορά δεν το επιτυγχάνει από μόνη της, έντονα ρυθμιστικός εξασφαλίζοντας τις προϋποθέσεις για την ομαλή αναπαραγωγή του κεφαλαίου στην οικονομία.

2.2.3. Η άποψη του Μαρξ για το Κράτος

Αντίθετα με όσα εκθέσαμε προηγουμένως, με τη νεοκλασική και την κεϋνσιανή προσέγγιση, η μαρξιστική οικονομική θεωρία, αναλύει το Κράτος ως εσωτερικό στοιχείο ανάπτυξης της καπιταλιστικής διαδικασίας (Mankiw, 2003). Η οικονομική προσέγγιση του Μαρξ για το Κράτος, είναι ότι αυτό αποτελεί όργανο στα χέρια της άρχουσας τάξης για να επιβάλλει και να προστατεύσει τα συμφέροντά της, όπως ειπώθηκε και στην αρχή της παρούσας ενότητας. Η ανάλυση του Κράτους στο εγχειρίδιο του Μαρξ, «Κεφάλαιο»⁶, σκιαγραφεί το Κράτος ως ένα εργαλείο στα χέρια του μονοπωλιακού κεφαλαίου με μόνο σκοπό αυτού (του μονοπωλιακού κεφαλαίου) να δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για τη συνεχή συσσώρευση προς όφελος της μονοπωλιακής αστικής τάξης. Η μαρξιστική οικονομική θεωρία ταυτίζει και πιο συγκεκριμένα, υποτάσσει το Κράτος στο μονοπωλιακό κεφάλαιο. Με αυτόν τον τρόπο, συγχέεται το κράτος με τον κρατικό μηχανισμό και ειδικά με την ομάδα εκείνη της αστικής τάξης, η οποία έχει υπό τον έλεγχό της ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό, καθώς το κράτος δεν διαθέτει καμία αυτονομία έναντι του κεφαλαίου, λόγω πηγών χρηματοδότησης (Mankiw and Taylor, 2010). Το καινούριο στοιχείο που εισήγαγε στην οικονομική σκέψη ο Μαρξ, ήταν η σχετική αυτονομία του κράτους απέναντι στις μερίδες της αστικής τάξης, παρά το γεγονός ότι η μορφή που λαμβάνει ο κρατικός μηχανισμός και οι λειτουργίες που επιτελεί κάθε φορά, εξαρτώνται από τα δομικά στοιχεία του τρόπου παραγωγής (Cassis, 2011).

Η ανάπτυξη των διαφόρων μορφών και λειτουργιών του μαρξιστικού Κράτους εξετάζονται πάντα σε σχέση με τις εκάστοτε μορφές ρύθμισης που συμπυκνώνονται και λειτουργούν εντός του Κράτους. Αυτού του είδους η μεθοδολογική ανάλυση μας επιτρέπει να αντιληφθούμε ότι το μαρξιστικό Κράτος - Πρόνοιας το οποίο θεωρείται, ως ένας από τους σημαντικότερους ρυθμιστικούς μηχανισμούς του μοντέλου ανάπτυξης που αργότερα εισήγαγε και ανέπτυξε ο Χένρι Φόρντ⁷. Η σχολή της «Ρύθμισης» προσέφερε μία

⁶ Marx K. (1867), *The Capital: A Critique of the Political Economy*, Progress Publishers, Moscow

⁷ Εφημερίδα Το Βήμα, άρθρο με τίτλο: «Χένρι Φόρντ: ο Βιομήχανος που άλλαξε τον τρόπο παραγωγής» (πηγή: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=491571>)

σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη της μη νεοκλασικής οικονομικής σκέψης δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στους θεσμούς στη βάση των οποίων αναπαράγεται το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα (Stiglitz, 1996). Βάσει αυτής της θεωρίας, το κράτος – πρόνοιας, διαδραμάτισε ρυθμιστικό ρόλο, ως ένα βαθμό, φροντίζοντας για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, της τάξης των εργαζομένων και των καπιταλιστών και της ίδιας της καπιταλιστικής σχέσης. Ωστόσο, δεν μπορεί να υποστηριχθεί αλλά και να ταυτιστεί σε καμία περίπτωση το κράτος- πρόνοιας με το “ρυθμιστικό” κράτος που προήλθε από το κεϋνσιανό οικονομικό τρόπο σκέψης. Το κράτος-πρόνοιας, έτσι όπως αυτό περιγράφηκε από τον Μαρξ, αποτελεί ένα πολύ συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, ο οποίος εμφανίστηκε στις αρχές του αιώνα και αμφισβητήθηκε έντονα στα μέσα της δεκαετίας του ’70. Εξάλλου, εκείνο που μπορεί να υποστηρίξει κανείς είναι ότι ρυθμιστικοί μηχανισμοί πάντοτε υπάρχουν, όμως η συγκεκριμένη μορφή του μαρξιστικού κράτους-πρόνοιας υπήρξε σε μία συγκεκριμένη και δεδομένη χρονική στιγμή, ως προϊόν ειδικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών μεταβολών (Stiglitz, 1996).

2.2.4. Σχέση Δημοσίων Δαπανών και Οικονομικής Ανάπτυξης

Η άσκηση οικονομικής πολιτικής μέσω του εργαλείου των Δημοσίων Δαπανών αποτελούν έμπρακτη απόδειξη της κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα. Αναφορικά με τους λόγους αύξησης αυτών των δημοσίων δαπανών οι οικονομολόγοι έχουν διατυπώσει αρκετές θέσεις και θεωρίες . Μία από τις πιο γνωστές θεωρίες, το αντίπαλο δέος της κεϋνσιανής θεωρίας, είναι ο νόμος του Wagner (1883), που σύμφωνα με αυτόν, η δραστηριότητα του κράτους τείνει να διευρύνεται συνεχώς εξαιτίας της αυξανόμενης πολυπλοκότητας των οικονομικών σχέσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, την αύξηση των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας, των πολιτιστικών δαπανών καθώς και της αποτυχίας της αγοράς. Η διατυπωθείσα αυτή σχέση είναι γνωστή ως «Νόμος της Αύξουσας Επέκτασης της Οικονομικής Δραστηριότητας του Δημοσίου» (Wagner, 1883).

Με άλλα λόγια το αίτιο της αύξησης των κρατικών δαπανών είναι η ίδια η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Στα πλαίσια αυτής της σχέσης οικονομικής δραστηριότητας και δημοσίων δαπανών, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται με πιο γρήγορο ρυθμό από την αύξηση του εθνικού προϊόντος της κοινωνίας και έτσι διαχρονικά μεταβιβάζονται ολοένα και περισσότερα αναλογικώς μέσα παραγωγής από την ιδιωτική στη δημόσια χρήση καθώς αυξάνεται η σχετική σημασία του δημόσιου τομέα (Λιανός, 1996). Ο νόμος του Wagner παρουσιάζει ορισμένα προβλήματα, διότι ο ισχυρισμός ότι η οικονομική ανάπτυξη προκαλεί την αύξηση των δημοσίων δαπανών δεν μπορεί να αποδειχθεί εύκολα. Ενώ αν υπάρχει οικονομική ανάπτυξη, τότε οι δημόσιες δαπάνες μπορούν να χρηματοδοτηθούν από αυτήν. Δεν

αποδεικνύεται όμως ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι η αιτία της αύξησης των δημοσίων δαπανών (Dwivendi, 2008). Απεναντίας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι, κάτω από προϋποθέσεις, η αιτία της οικονομικής ανάπτυξης είναι η αύξηση των δημοσίων δαπανών. Εκτός από το νόμο του Wagner υπάρχουν και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις των αιτιών της αύξησης των δημοσίων δαπανών. Ειδικότερα διακρίνουμε τρεις κύριες θεωρητικές σχολές (Dwivendi, 2008):

1. τις οικονομικές αναλύσεις των «κλασικών»,
2. την κοινωνικο-οικονομική προσέγγιση και
3. την πολιτο-οικονομική προσέγγιση.

Ωστόσο η λεπτομερέστερη ανάλυση αυτών ξεφεύγει των σκοπών της παρούσας εργασίας.

2.2.5. Κράτος – Πρόνοιας: Ένας Νέος Τρόπος Αναδιανομής του Εισοδήματος

Η ανάλυση που προηγήθηκε ανέδειξε έντονα την έννοια του Κράτους – Πρόνοιας και του ρόλου που αυτό έπαιξε και συνεχίζει να παίζει στο βασικό πρόβλημα κάθε κράτους, που είναι αυτό της αναδιανομής του εισοδήματος.

Η περίοδος ιδιαίτερα με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίζεται από το υψηλό ποσοστό δημοσίων δαπανών και ιδιαίτερα των κοινωνικών δαπανών και από την ενεργό παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και την κοινωνία γενικότερα (Αγαπητός, 1995). Ο όρος κράτος-πρόνοιας, αναφέρεται στην περίοδο εξέλιξης του αστικού κράτους, η οποία χαρακτηρίζεται από την διεύρυνση της κοινωνικής του λειτουργίας (Βαβούρας κ.σ., 1990). Η διεύρυνση αυτή, συνοδεύεται στις ευρωπαϊκές χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλιστικού συστήματος από τη σημαντική διόγκωση του κρατικού μηχανισμού στους αντίστοιχους τομείς.

Η καθιέρωση του όρου, κράτος-πρόνοιας, εκφράζει και μία συγκεκριμένη αντίληψη για το κράτος-πρόνοιας, το καθιστά υπεύθυνο για την κάλυψη των βασικών ανθρωπίνων αναγκών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Ο ρόλος του δεν είναι πλέον μόνο διορθωτικός των ανισορροπιών και των ανισοτήτων που προκαλεί η αγορά, αλλά διευρύνεται (Δημόπουλος, 1998). Ο ρόλος του κράτους την περίοδο αυτή εντοπίζεται κυρίως στον αναπαραγωγικό τομέα της οικονομίας χωρίς να είναι αμελητέας σημασίας ο ρόλος του στον παραγωγικό τομέα. Οι στόχοι της κρατικής παρέμβασης δεν έχουν αλλάξει διαχρονικά, αλλά το στοιχείο που τροποποιείται είναι η μορφή επέμβασης του κράτους. Για το λόγο αυτό ορισμένοι ερευνητές θεωρούν το κράτος-πρόνοιας ως μία συγκεκριμένη μορφή επέμβασης του κράτους στην κοινωνία (Αγγελόπουλος, 1989).

Ο ορισμός του κράτους-πρόνοιας δεν είναι συγκεκριμένος και διαφέρει όχι μόνο από ερευνητή σε ερευνητή αλλά και από χώρα σε χώρα (π.χ. κράτος ευημερίας στην Αγγλία, Ισπανία, κράτος-πρόνοιας στην Γαλλία, κοινωνικό κράτος στην Γερμανία κ.λπ). Το κράτος – πρόνοιας είναι το γέννημα μίας συγκεκριμένης χρονικής συγκυρίας, καθώς στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, η γέννηση του κράτους-πρόνοιας τοποθετείται χρονολογικά στις αρχές του 20ου αιώνα. Η ανάπτυξή του και η μορφή την οποία αυτό έλαβε συναντώνται κυρίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (Αγγελόπουλος, 1989). Η διαφοροποίηση ως προς το τι είναι κράτος-πρόνοιας οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ο κάθε ερευνητής διερευνά τον τρόπο δημιουργίας του κράτους-πρόνοιας και τον ρόλο που διαδραματίζει στην οικονομία και στην κοινωνία γενικότερα. Η ταύτιση του κεϋνσιανού κράτους με το κράτος-πρόνοιας, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, σημαίνει ότι ο ρόλος του κράτους-πρόνοιας είναι απλά ρυθμιστικός και λειτουργεί ως μηχανισμός πρόληψης των οικονομικών κρίσεων και ιδιαίτερα των κρίσεων υποκατανάλωσης (Keynes, 1936). Ειδικότερα, το κράτος-πρόνοιας αποτελεί για την κεϋνσιανή θεωρία ένα σταθεροποιητικό παράγοντα ο οποίος θα οδηγούσε στην αναγέννηση των δυνάμεων της οικονομικής ανάπτυξης και θα εμπόδιζε την οικονομική υποβάθμιση (Dwivendi, 2008). Σύμφωνα με τον Stiglitz (1996) η τυπική μορφή του κράτους είναι αυτή του κεϋνσιανού κράτους- πρόνοιας (keynesian welfare state) το οποίο επιτελεί δύο κύριες λειτουργίες:

- a. στοχεύει στην εξασφάλιση της πλήρους απασχόλησης σε μία σχετικά κλειστή οικονομία μέσα από την ενίσχυση της ενεργούς ζήτησης και
- b. επιχειρεί τη ρύθμιση των συλλογικών διαπραγματεύσεων στα περιοριστικά πλαίσια που τίθενται από το στόχο της πλήρους απασχόλησης και της οικονομικής μεγέθυνσης.

Μία άλλη θεώρηση του κράτους-πρόνοιας, προκύπτει από το διπλό σχήμα, ανθρωπιστικές αξίες και οικονομική αποτελεσματικότητα, πρεσβεύοντας ως απαραίτητη την προώθηση των πρώτων για την επίτευξη της δεύτερης (Γεωργακόπουλος κ.σ., 1994). Ως εκ τούτου το κράτος-πρόνοιας δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα έντονα παρεμβατικό κράτος. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των θεωρητικών αντιλήψεων είναι ότι, το κράτος- πρόνοιας ταυτίζεται με ένα γενικευμένο σύστημα παροχών, το οποίο χρηματοδοτείται από τις δημόσιες δαπάνες. Παρατηρείται λοιπόν, ταύτιση της έννοιας του κράτους-πρόνοιας, τόσο από την νεοκλασική όσο και από την κεϋνσιανή θεωρία, με την έννοια των δημοσίων δαπανών (Δημόπουλος, 1996). Αυτό προκύπτει από την αδυναμία των θεωριών που αναλύουν το κράτος, μόνο ως οικονομικό υποκείμενο. Η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα του κράτους-πρόνοιας εκτιμούνται και εκφράζονται σε «απόλυτα» οικονομικά μεγέθη. Όμως οι δημόσιες δαπάνες δεν είναι τίποτε άλλο από την μορφή έκφρασης του κράτους-πρόνοιας. Κατά συνέπεια, το κράτος-πρόνοιας, ως αφηρημένη

έννοια, συγκεκριμενοποιείται μέσα από κάποια άλλη κατηγορία, αυτή των δημοσίων δαπανών (Mankiw, 2003).

Ένα εξίσου σημαντικό σημείο είναι το γεγονός ότι οι περισσότερες θεωρίες αναφέρονται στο κράτος-πρόνοιας με οικονομικούς όρους, θεωρώντας ότι η οικονομική φύση του κράτους-πρόνοιας είναι αυτόνομη και κυρίαρχη, σε σχέση με την πολιτική ή την κοινωνική του φύση. Όμως, το κράτος-πρόνοιας δεν αποτελεί μόνο οικονομικό, αλλά κοινωνικό και πολιτικό υποκείμενο (Δημόπουλος, 1996). Η ανάλυση του κράτους-πρόνοιας καθιστά από μεθοδολογική άποψη, αδύνατο τον διαχωρισμό σε οικονομική, κοινωνική ή και πολιτική έννοια. Το κράτος – πρόνοιας εκφράζει ένα συγκεκριμένο τρόπο παρέμβασης με σκοπό την αντιμετώπιση των λεγόμενων κοινωνικών προβλημάτων.

Πλέον, η παραδοσιακή μορφή του κράτους – πρόνοιας και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζε αυτό, τα κοινωνικά ζητήματα αμφισβητούνται. Μέσα σε συνθήκες δημοσιονομικών ελλειμμάτων, όπως είναι αυτή που βιώνουμε σήμερα, χαμηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και επέκτασης του οικονομικού σε βάρους του μη οικονομικού, η αναδιανομή εισοδήματος μέσα από τη μορφή του κράτους – πρόνοιας περιορίζεται, αλλά δεν εξαλείφεται. Σήμερα η ένταση του προβλήματος της φτώχειας, της μακροχρόνιας ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού καθιστά όσο ποτέ άλλοτε αναγκαία την επέμβαση του κράτους. Η παρέμβαση του κράτους – πρόνοιας συνεχίζει και υπάρχει, μέσα από νέες όμως μορφές (Mankiw & Taylor, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

3.1. Τι ισχύει για τις χώρες – μέλη

Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας και δράσης υπό το πρίσμα της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) έχει δύο πλευρές⁸. Από τη μία πλευρά, μετά την εισαγωγή του ευρώ, οι αρμοδιότητες που συνδέονται με τη νομισματική πολιτική και τη συναλλαγματική πολιτική εκχωρήθηκαν στο επίπεδο της ζώνης του ευρώ, ενώ από την άλλη η αρμοδιότητα για την άσκηση δημοσιονομικής οικονομικής πολιτικής εξακολουθεί να ασκείται σε μεγάλο βαθμό από τους εθνικούς φορείς χάραξης πολιτικής.

Η ευρωπαϊκή ενιαία αγορά ενίσχυσε την αλληλεξάρτηση των ευρωπαϊκών οικονομιών. Στη ζώνη του ευρώ, η οικονομική και χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση προχώρησε περαιτέρω λόγω του ενιαίου νομίσματος. Ταυτόχρονα, σε περιόδους αναταραχής, οι ασυντόνιστες ενέργειες δημοσιονομικής οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο αποδείχθηκαν λιγότερο αποτελεσματικές. Από τη στιγμή που οι εθνικές οικονομικές πολιτικές έπρεπε να είναι προσανατολισμένες προς τη σταθερότητα, κρίθηκε αναγκαία η εφαρμογή ενιαίου ευρωπαϊκού οικονομικού πλαισίου. Όπως ορίζεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ να είναι συμβατές με την ενιαία νομισματική πολιτική και τον πρωταρχικό της στόχο, τη σταθερότητα των τιμών.

Παρά ταύτα, η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση των τελευταίων ετών, αποκάλυψε θεμελιώδεις αδυναμίες στο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης των εκάστοτε χωρών - μελών. Κατά την προηγούμενη χρονική φάση, δηλαδή προ κρίσης, η οικονομική διακυβέρνηση βασιζόταν στην υπόθεση ότι οι χώρες διαθέτουν επαρκή κίνητρα αυτοπεριορισμού, προκειμένου να «τηρούν τα οικονομικά τους σε τάξη» και ως εκ τούτου να συνεισφέρουν στο κοινό συμφέρον της ζώνης του ευρώ. Στο πλαίσιο αυτό, οι αποφάσεις της δημοσιονομικής πολιτικής υπόκειντο, πρακτικά, σε χαλαρούς περιορισμούς σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ακόμη και στον τομέα όπου υποτίθεται ότι εφαρμόζονταν αυστηροί κανόνες, όπως η δημοσιονομική πολιτική.

Δεδομένης της αυξημένης διασύνδεσης των οικονομιών της ζώνης του ευρώ, η Συνθήκη καλεί τα κράτη μέλη να θεωρούν τις οικονομικές τους πολιτικές θέμα κοινού ενδιαφέροντος και να τις συντονίζουν στα πλαίσια του Συμβουλίου της ΕΕ⁹. Ως αντίδραση στην οικονομική και χρηματοπιστωτική

⁸ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/europe/emu/html/index.el.html> (αντλήθηκε στις 5.12.2015)

⁹ Άρθρο 121 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ (πηγή: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_el.htm)

κρίση, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσαν το 2011 μια δέσμη νομοθετικών διατάξεων για την ενίσχυση του πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ¹⁰.

3.1.1. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ)

Η διατήρηση υγιών δημόσιων οικονομικών συμβάλλει στην επίτευξη άλλων σημαντικών στόχων πολιτικής, όπως η ισχυρή και διατηρήσιμη ανάπτυξη, και κατ' επέκταση στηρίζει τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η δημοσιονομική πειθαρχία διευκολύνει επίσης την κεντρική τράπεζα να εκπληρώνει το καθήκον της, δηλαδή την διατήρηση της σταθερότητας των τιμών¹¹. Για αυτό το λόγο, η Συνθήκη απαιτεί από τα κράτη μέλη να αποφεύγουν τα υπερβολικά ελλείμματα¹².

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο υιοθετήθηκε το 1997, ενισχύει τις διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με τη δημοσιονομική πειθαρχία καθιερώνοντας μια διαδικασία πολυμερούς εποπτείας, η οποία έχει ένα προληπτικό και ένα διορθωτικό σκέλος¹³. Το προληπτικό σκέλος βασίζεται στην τακτική επιτήρηση των δημόσιων οικονομικών των κρατών μελών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της ΕΕ αξιολογούν ετησίως τα προγράμματα σταθερότητας που υποβάλλουν τα μέλη της ζώνης του ευρώ και τα προγράμματα σύγκλισης που υποβάλλουν οι χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ. Σε αυτά τα προγράμματα παρουσιάζονται συνοπτικά οι οικονομικές και δημοσιονομικές εξελίξεις σε κάθε χώρα και καθορίζονται ο μεσοπρόθεσμος στόχος της δημοσιονομικής πολιτικής και η πορεία προσαρμογής προς την επίτευξη αυτού του στόχου. Η Επιτροπή μπορεί να απευθύνει έγκαιρη προειδοποίηση προς ένα κράτος μέλος που ενδέχεται να μην είναι σε θέση να τηρήσει τις δεσμεύσεις του στο πλαίσιο του ΣΣΑ.

Ο διορθωτικός μηχανισμός του ΣΣΑ προβλέπει ότι, όταν ένα κράτος μέλος δεν τηρεί τις υποχρεώσεις του, τίθεται σε εφαρμογή η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος. Το Συμβούλιο της ΕΕ απευθύνει συστάσεις προς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος και ορίζει συγκεκριμένη προθεσμία για τη διόρθωση των ελλειμμάτων. Το Συμβούλιο της ΕΕ παρακολουθεί την εφαρμογή των συστάσεων του και ακυρώνει την απόφαση σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος μόνο όταν το έλλειμμα αυτό διορθωθεί. Αν

¹⁰ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο "[Βασικά στοιχεία της μεταρρύθμισης της οικονομικής διακυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ](#)" στο Μηνιαίο Δελτίο Μαρτίου 2011

¹¹ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο "[One monetary policy and many fiscal policies: ensuring a smooth functioning of EMU](#)", στο Μηνιαίο Δελτίο Ιουλίου 2008

¹² Άρθρο 126 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ (http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_el.htm.)

¹³ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο «Ten Years of the Stability and Growth Pact» (Monthly Bulletin, 10/2008. pp. 53-66) (πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/mobu/mb200810en.pdf>)

το κράτος μέλος δεν συμμορφωθεί, προβλέπεται σειρά περαιτέρω μέτρων που κυμαίνονται από την ενισχυμένη επιτήρηση και τη δημοσιοποίηση στοιχείων έως την επιβολή χρηματικών κυρώσεων. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος έχει το δικαίωμα να λάβει μέρος στις συζητήσεις του Συμβουλίου της ΕΕ σχετικά με τη διατύπωση των απαραίτητων συστάσεων αλλά, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, δεν διαθέτει πλέον δικαίωμα ψήφου.

3.2. Η μέχρι σήμερα εμπειρία εφαρμογής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Η εμπειρία που αποκτήθηκε μετά την εισαγωγή του ευρώ αποκαλύπτει ότι οι διατάξεις του ΣΣΑ δεν ενίσχυσαν επαρκώς τη δημοσιονομική πειθαρχία σε ορισμένα κράτη μέλη. Ωστόσο, ενάντια στις συμβουλές της ΕΚΤ, το 2005 τα κράτη μέλη συμφώνησαν στη μεταρρύθμιση του ΣΣΑ, με την οποία καθιερώθηκε μεγαλύτερη ευελιξία στις διαδικασίες. Σε σχέση με το διορθωτικό σκέλος, οι νέοι κανόνες διέυρυναν τη χρήση της διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τη διαπίστωση υπερβολικού ελλείμματος και παρέτειναν τις προθεσμίες των διαδικασιών¹⁴.

Ωστόσο, το 2011 έπειτα από την εμπειρία της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, το ΣΣΑ μεταρρυθμίστηκε εκ νέου στο πλαίσιο μιας γενικής μεταρρύθμισης που αποσκοπούσε στη βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης. Μια αξιόλογη καινοτομία για την ενίσχυση του Συμφώνου είναι ότι οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων έγιναν περισσότερο αυτόματες. Επιπλέον, δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στο κριτήριο του δημόσιου χρέους και στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Και τέλος, προβλέπονται χρηματικές και πολιτικές κυρώσεις οι οποίες επιβάλλονται νωρίτερα και βαθμιαία, με σκοπό να παροτρύνονται τα κράτη μέλη να τηρούν τις δεσμεύσεις τους.

Αν και αυτά τα μέτρα αποτελούν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, η μεταρρύθμιση θα έπρεπε να είναι πιο εκτεταμένη, καθώς σύμφωνα με την ΕΚΤ, μία από τις βασικές πτυχές ενός τέτοιου εγχειρήματος θα έπρεπε να είναι αυτοματισμός των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, ο οποίος όμως μέχρι σήμερα εκπληρώθηκε μόνο εν μέρει.

¹⁴ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα «Η μεταρρύθμιση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης» (Μηνιαίο Δελτίο, 8/2005. pp. 59-73) (πηγή: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/pp59_73_mb200508en.pdf)

3.2.1. Το πλαίσιο μακροοικονομικής επιτήρησης

Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του 2011 για την ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκριναν ένα νέο πλαίσιο μακροοικονομικής επιτήρησης με στόχο τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών και της φθίνουσας ανταγωνιστικότητας. Έτσι, θα συμπληρώσει την ισχύουσα διαδικασία επιτήρησης χωρών που προβλέπεται στο πλαίσιο της στρατηγικής "Ευρώπη 2020", η οποία επικεντρώνεται στην ενίσχυση της διατηρήσιμης και χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς ανάπτυξης και απασχόλησης. Ο νέος μηχανισμός που έχει ένα προληπτικό και ένα διορθωτικό σκέλος και εφαρμόζεται και στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ και στηρίζεται σε μια διαδικασία προειδοποίησης που έχει σχεδιαστεί προκειμένου να εντοπίζονται έγκαιρα οι ανισορροπίες.

Αν στη διάρκεια του ελέγχου η Επιτροπή διαπιστώσει υπερβολικές μακροοικονομικές ανισορροπίες, μπορεί να προτείνει την ενεργοποίηση της αποκαλούμενης «Διαδικασίας Υπερβολικών Ανισορροπιών», στο πλαίσιο του διορθωτικού σκέλους της διαδικασίας μακροοικονομικής επιτήρησης. Το Συμβούλιο θα απευθύνει συστάσεις πολιτικής στη χώρα που υπόκειται σε ΔΥΑ, η οποία με τη σειρά της οφείλει να υποβάλει σχέδιο επανορθωτικής δράσης στο οποίο περιγράφονται οι εθνικές πολιτικές που θα υιοθετήσει κατόπιν της σύστασης του Συμβουλίου. Η εφαρμογή του σχεδίου αυτού από το εν λόγω κράτος μέλος παρακολουθείται προσεκτικά από την Επιτροπή και το Συμβούλιο, διαδικασία που περιλαμβάνει εκθέσεις προόδου και αποστολές επιτήρησης. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις συστάσεις, προβλέπεται μηχανισμός επιβολής κυρώσεων, ανάλογων με τις κυρώσεις που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ) για τη δημοσιονομική επιτήρηση.

3.2.2. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

Από το 2011 και μετά η επιτήρηση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών σε επίπεδο ΕΕ οργανώνεται σε ετήσια βάση μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, ως διαδικασία που λαμβάνει χώρα το πρώτο εξάμηνο του έτους, θεσπίστηκε προκειμένου να εναρμονίσει περισσότερο την επιτήρηση από την ΕΕ των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών, που παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αυτόνομες. Επιτρέπει την ταυτόχρονη αξιολόγηση των δημοσιονομικών και των μακροοικονομικών πολιτικών σε σχέση με τις ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές, πράγμα που αναμένεται να εξασφαλίσει μεγαλύτερη συνεκτικότητα μεταξύ των διαφόρων διαδικασιών επιτήρησης, ως προς τον προσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής και την υποβολή εκθέσεων. Επιπλέον, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, η επιτήρηση των χωρών συμπληρώνεται με τη θεματική επιτήρηση, η οποία καλύπτει την πρόοδο στον τομέα των ευρύτερων διαρθρωτικών

μεταρρυθμίσεων που έχουν συμφωνηθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής "Ευρώπη 2020". Το αποκαλούμενο "Εθνικό Εξάμηνο" λαμβάνει χώρα το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Εκείνη την περίοδο τα κράτη μέλη ολοκληρώνουν τους εθνικούς προϋπολογισμούς και εφαρμόζουν τα μέτρα πολιτικής που συμφωνήθηκαν στη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Αν και είναι πολύ νωρίς για να αξιολογηθεί πλήρως η αποτελεσματικότητα του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου όσον αφορά τη βελτίωση της άσκησης δημοσιονομικών και διαρθρωτικών πολιτικών στα κράτη μέλη, αυτό το πλαίσιο μπορεί να συμβάλει σε μια πιο ολοκληρωμένη και συνεπή προσέγγιση της χάραξης οικονομικής πολιτικής.

Το ενδεχόμενο μετάδοσης σημαντικών δευτερογενών επιδράσεων σε μια νομισματική ένωση σημαίνει ότι οι χώρες της ζώνης του ευρώ πρέπει να συντονίζουν πολύ στενά τις οικονομικές πολιτικές τους. Ένα παράδειγμα της διάστασης της ζώνης του ευρώ κατά τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής βρίσκεται στον τομέα της δημοσιονομικής πολιτικής, όπου οι χώρες της ζώνης του ευρώ συμφώνησαν να ενισχύσουν την επιτήρηση στο πλαίσιο της Ευρωομάδας, η οποία διεξάγει ετήσια ενδιάμεση αξιολόγηση της καταλληλότητας των δημοσιονομικών πολιτικών στις χώρες της ζώνης του ευρώ πριν από την υποβολή των εθνικών σχεδίων προϋπολογισμών προς συζήτηση στα εθνικά κοινοβούλια.

3.2.3 Διαχείριση κρίσεων και Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας

Στις 28-29 Οκτωβρίου 2010 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε να θεσπίσει έναν μόνιμο μηχανισμό διαχείρισης κρίσεων προκειμένου να προφυλάσσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ συνολικά. Η θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ) εγκρίθηκε επισήμως κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 24-25 Μαρτίου 2011 στο πλαίσιο μιας περιεκτικής δέσμης μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Η έγκριση αυτή σηματοδότησε αλλαγή στη λειτουργία της ΕΕ¹⁵ προκειμένου να μπορέσουν οι χώρες της ευρωζώνης να θεσπίσουν μηχανισμό σταθερότητας, που θα ενεργοποιείται, σε περίπτωση ανάγκης, για να προφυλάσσει τη σταθερότητα της ζώνης του ευρώ συνολικά, ενώ κάθε οικονομική ενίσχυση χορηγείται υπό αυστηρούς όρους.

Κατά τις συνόδους της 11^{ης} Μαρτίου και της 21^{ης} Ιουλίου 2011, οι ηγέτες της ζώνης του ευρώ συμφώνησαν επίσης, να αυξήσουν την ευελιξία του ΕΜΣ δίνοντάς τους τη δυνατότητα να ενεργούν με βάση ένα προληπτικό πρόγραμμα, να χρηματοδοτούν την ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και να διενεργούν παρεμβάσεις στις πρωτογενείς και δευτερογενείς αγορές ομολόγων. Στις 26 Οκτωβρίου,

¹⁵ Άρθρο 136 της Συνθήκης της ΕΕ (πηγή: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_el.htm)

συμφωνήθηκε επίσης, να μεγιστοποιήσουν τους διαθέσιμους πόρους του ΕΜΣ, χωρίς να διευρύνουν τις εγγυήσεις που στηρίζουν τις διευκολύνσεις, με επιπλέον χαρακτηριστικό τη δυνατότητα ενίσχυσης των πόρων του ΕΜΣ με τη συνεργασία με το ΔΝΤ. Η ΕΚΤ, μαζί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ, διαθέτει επίσης εμπειρογνώμονες για την εξέταση τεχνικών θεμάτων¹⁶, τα οποία προκύπτουν στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με κράτος μέλος που ζητεί ή έχει ήδη λάβει οικονομική στήριξη και αφορούν την εφαρμογή προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής, καθώς και για την παρακολούθηση της εφαρμογής του προγράμματος αυτού¹⁷.

¹⁶ Είναι τα λεγόμενα τεχνικά κλιμάκια της Τρόικας

¹⁷ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο ["The European Stability Mechanism"](#) στο Μηνιαίο Δελτίο Ιουλίου 2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ως μια μικρή ιστορική αναδρομή, στη συνέχεια παρουσιάζονται οι σημαντικότερες φάσεις και τα στάδια της Ελληνικής οικονομίας αναφορικά με τον δανεισμό και το δημοσιονομικό χρέος, που συνοψίζονται στη συνέχεια ως εξής (Κορρές & Χιόνης 2003):

- Οι δημόσιες επιχειρήσεις πρωτοεμφανίσθηκαν στην Ελλάδα το 1950 σε τομείς κοινής ωφέλειας, ενώ μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση του 1973 παρουσιάσθηκαν νέες μορφές δημοσίων επιχειρήσεων. Από το 1976 και έπειτα το ελληνικό κράτος επεκτείνει τον έλεγχο του στο τραπεζικό σύστημα, και σε σημαντικούς άλλους τομείς και βιομηχανίες (όπως π.χ. τα ναυπηγεία, και τα λιπάσματα). Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στρέφεται στην ετήσια κατάρτιση του κρατικού προϋπολογισμού και στον προϋπολογισμό των δημοσίων επενδύσεων, μέσω των οποίων εκφράζεται και η εκάστοτε κυβερνητική πολιτική.
- Ο κρατικός προϋπολογισμός περιέχει έσοδα που προβλέπεται να εισπράξει το κράτος μέσα σε ένα χρόνο, τα οποία βασίζονται κατά κανόνα στην φορολογία είτε με άμεσους είτε με έμμεσους φόρους, καθώς επίσης και στις δημόσιες δαπάνες που πρόκειται να πραγματοποιήσει. Άμεση φορολογία καλείται η φορολογία των φυσικών ή νομικών προσώπων, όπως η φορολογία εισοδήματος, φορολογία περιουσίας, κ.λ.π και μπορεί να είναι είτε προοδευτική είτε αναλογική στο εισόδημα, δηλαδή όσο αυξάνει το εισόδημα να αυξάνει περισσότερο και η φορολογία και άρα να είναι δικαιότερη. Έμμεση φορολογία είναι η φορολογία που τίθεται επάνω στα καταναλωτικά αγαθά και στις υπηρεσίες και είναι αντίστροφα προοδευτική φορολογία μια και οι καταναλωτές των προϊόντων πληρώνουν τον ίδιο φόρο ανεξαρτήτως του εισοδήματος τους. Από το 1979 και έπειτα, εφαρμόζονται οι μέθοδοι του Προϋπολογισμού Μηδενικής Βάσης, όπου καμία απολύτως δαπάνη δεν θεωρείται σαν δεδομένη αλλά όλες τίθενται υπό έλεγχο από απόψεως αναγκαιότητας και σκοπιμότητας και των Προγραμμάτων Αυξήσεως Παραγωγικότητας, για τον καλύτερο έλεγχο των δαπανών και την αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας.
- Το σύνολο των δαπανών είναι μεγαλύτερο του συνόλου των εσόδων, με συνέπεια την ελλειμματικότητα του προϋπολογισμού και την αύξηση του πληθωρισμού. Η πλευρά των εξόδων του κρατικού προϋπολογισμού παρουσιάζει δυσανάλογες δαπάνες, οι

οποίες κατά βάση προορίζονται σε ποσοστό περίπου 60% για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, ήτοι τόκοι και χρεολύσια, ενώ αντίθετα για τις επενδυτικές δαπάνες αντιστοιχούν μονάχα το 9,3%.

- Το δημόσιο χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα αυξήθηκε από 11,8% το 1960 σε 28,9% το 1980 και εκτινάχθηκε, φθάνοντας το 1994 σε 114%. Ο υψηλός δανεισμός του δημόσιου ωθεί τα επιτόκια προς τα άνω εκτοπίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, αφού αυξάνει το κόστος του χρήματος. Η διόγκωση των πληθωριστικών προσδοκιών εν συνεχεία ενισχύει την αβεβαιότητα για την πραγματική αξία των μελλοντικών αποδόσεων και αποθαρρύνει την ανάληψη επενδυτικών σχεδίων. Επιπλέον, το μεγαλύτερο τμήμα των ελλειμμάτων είναι καταναλωτικής φύσεως και αφορά κυρίως μισθούς, συντάξεις και επιχορηγήσεις. Το Δημόσιο χρέος διακρίνεται σε εξωτερικό δημόσιο χρέος και σε εσωτερικό δημόσιο χρέος και παρουσιάζει μια συνεχή αύξηση τις τελευταίες δεκαετίες, με εξαίρεση την περίοδο του σταθεροποιητικού προγράμματος το 1988.
- Ειδικότερα, η χρονική περίοδος 1967-1974 διακρίνεται ιδιαίτερα για τον υπέρογκο εσωτερικό δανεισμό, ο οποίος και τετραπλασιάστηκε, ενώ αντίθετα ο εξωτερικός δανεισμός σημειώνει σχετικά μικρή αύξηση. Συνολικά απαριθμούνται δεκαεννέα εξωτερικά δάνεια που αντιστοιχούν μόλις στο 6,4% του νέου δημόσιου χρέους εξ αυτών το 92,2% ήταν σε δολάρια.. Ο εξωτερικός δανεισμός γινόταν κυρίως μέσα από τα δάνεια των εργοληπτικών εταιρειών, τα οποία έπαιρναν από το εξωτερικό, υπό την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου και στη συνέχεια τα παραχωρούσαν στο Ελληνικό Δημόσιο προς εκτέλεση δημοσίων έργων, όπου τυπικά το Ελληνικό Δημόσιο δεν είναι ο δανειολήπτης και έτσι δεν θεωρούνταν ως εξωτερικός δανεισμός.
- Κατά τη χρονική περίοδο 1978-1987 οι απασχολούμενοι στην κεντρική διοίκηση και ΔΕΚΟ από 300.000 θα αυξηθούν σε 460.000. Μαζί δε με τις δημόσιες τράπεζες, προβληματικές και τις ελεγχόμενες από το Δημόσιο επιχειρήσεις θα φθάσουν τις 640.000. Τα ελλείμματα του ευρύτερα δημόσιου τομέα, από το 13,4% επί του ΑΕΠ το 1981 θα φθάσουν το 1989 στο 26,1% και θα καλυφθούν κατά 106% από δανεισμό. Το 1985 η Ελλάδα ήταν παγκόσμια πρώτη στο κατά κεφαλήν δημόσιο χρέος. Ενώ κατά το χρονικό διάστημα 1982-89, κατά μέσο όρο, η συνολική εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους ανήλθε στο 33,61% των τακτικών εσόδων. Στην χρονική περίοδο 1975-1987 ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας, ανήλθε σε 18,4 δις. δολάρια (από τα οποία το 81% αντιστοιχούσε στην εξυπηρέτηση των παλαιότερων δανείων). Από την άλλη πλευρά, το εσωτερικό δημόσιο χρέος καλύπτεται από την Τράπεζα της Ελλάδας, από τα έντοκα γραμμάτια και από τα ομόλογα του Δημοσίου. Το εξωτερικό

δημόσιο χρέος ενώ το 1974 ήταν 1.585 εκ. δολάρια, το 1992 δωδεκαπλασιάστηκε φτάνοντας τα 22 δισ. δολάρια.

- Τα ομολογιακά δάνεια το 1992 υπερέβησαν τα έντοκα γραμμάτια γιατί προσέφεραν καλύτερους όρους. Επιπλέον αυτών το ελληνικό Κράτος προτιμά να δανείζεται από Ελληνικές πηγές παρά από το εξωτερικό. Ωστόσο, ο δανεισμός που πραγματοποιήθηκε την τελευταία δεκαετία χρησιμοποιήθηκε περισσότερο για καταναλωτικούς σκοπούς και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, παρά για επενδυτικούς σκοπούς. Για τον λόγο αυτό η Ελλάδα αντιμετώπισε προβλήματα στην συνέχιση του εξωτερικού δανεισμού και αναγκάστηκε να καταφύγει στον δανεισμό από την Ε.Ε.

Στους ακόλουθους πίνακες, παρουσιάζονται θεμελιώδη μεγέθη της χώρας, όπως η ανεργία, το δημοσιονομικό έλλειμμα, τα χαρακτηριστικά του ελληνικού δημόσιου χρέους, τις αναθεωρήσεις του Ελληνικού χρέους και ελλείμματος κατά την περίοδο προ υπογραφής του πρώτου μνημονίου και αμέσως μετά από αυτό.

Πίνακας 1: Ανεργία και Δημοσιονομικό Έλλειμμα

Κράτη – μέλη της ΕΕ	Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % του ΑΕΠ (2010)	% Ανεργίας
Ευρωζώνη (συνολικά 25 χώρες – μέλη)	4,4	9,6
Γερμανία	3,3	6,6
Βέλγιο	4,6	8,1
Ισπανία	9,2	20,2
Κύπρος	6	7,3
Πορτογαλία	7	10,9
Γαλλία	7,7	9,7
Βρετανία	11	7,8
Ιρλανδία	12	13,8
Ιταλία	4,6	8,6
Ελλάδα	10,5	15

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 2: Αναθεωρήσεις Ελληνικού Ελλείμματος & Χρέους

Έλλειμμα ως % του ΑΕΠ	Δημόσιο χρέος ως % του ΑΕΠ
Απρίλιος 2008: 0,8	Οκτώβριος 2008: 91,4
Σεπτέμβριος 2008: 1,8	Οκτώβριος 2009: 113,4
Οκτώβριος 2008: 2,0	Ιανουάριος 2010: 113,2
Ιανουάριος 2009: 3,7	Οκτώβριος 2010: 115,4
Μάρτιος 2009: 3,7	Δεκέμβριος 2010: 127
Σεπτέμβριος 2009: 6,0	
Οκτώβριος 2009: 12,5 ¹⁸	
Απρίλιος 2010: 13,6	
Οκτώβριος 2010: 13,8	
Δεκέμβριος 2010: 15,1	

Πηγή: Eurostat

¹⁸ Η τελική εκτίμηση για το έλλειμμα στο μήνα αυτό του Οκτωβρίου, διαφέρει σημαντικά από την αρχική που ήταν 8,9, όπως αναφέρεται και σε επόμενο τμήμα της εργασίας.

4.1 Εξέλιξη των μεγεθών της Ελληνικής Οικονομίας κατά την περίοδο 2003 – 2008

Για αναλυτικούς λόγους οι βασικές μεταβλητές που θα εξετάσουμε σε αυτήν την ενότητα και την επόμενη δίνονται στον πίνακα 3, όπου αφενός αναφέρονται τα σημαντικότερα μεγέθη και αφετέρου δίνεται και μια συνοπτική περιγραφή της καθεμιάς από τις μεταβλητές αυτές. Ειδικότερα:

Πίνακας 3: Βασικές μεταβλητές και περιγραφή μεγεθών

Μεταβλητή	Περιγραφή Μεγέθους
Εθνικοί Λογαριασμοί	
Ρυθμός Μεγέθυνσης του ΑΕΠ	Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές. Το έτος βάσης είναι καθορισμένο για κάθε χώρα.
Παραγωγικό κενό ως ποσοστό του επιθυμητού ΑΕΠ	Το παραγωγικό κενό υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ του δυνητικού ΑΕΠ (το προϊόν που θα μπορούσε να παράγει η οικονομία αν χρησιμοποιούσε πλήρως τους παραγωγικούς της συντελεστές) και του πραγματικού ΑΕΠ.
Συνολικές Επενδύσεις	Εκφράζει το σύνολο των επενδύσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ. Και τα δύο μεγέθη εκφράζονται σε εγχώριο νόμισμα. Οι επενδύσεις μετρούνται ως τη συνολική αξία των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και τις μεταβολές στα αποθέματα και στις αγορές μείον τις πωλήσεις τιμαλφών για μια μονάδα ή ένα κλάδο.
Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις	Εκφράζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Αποτελούν το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα μείον τη δαπάνη για τελική κατανάλωση αφού ληφθούν υπόψη οι προσαρμογές για τα συνταξιοδοτικά ταμεία.

Πίνακας 3: Βασικές μεταβλητές και περιγραφή μεγεθών (συνέχεια)

Νομισματικά	
Πληθωρισμός	Ποσοστιαία μεταβολή των τιμών του καταναλωτή από έτος σε έτος.
Εμπόριο	
Εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή του όγκου των εξαγωγών. Αναφέρεται στη σωρευτική μεταβολή των συνολικών εξαγωγών. Οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών εκφράζονται σε σταθερές τιμές, επομένως οι αλλαγές οφείλονται σε μεταβολές στην ποσότητα.
Εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή του όγκου των εισαγωγών. Αναφέρεται στη σωρευτική μεταβολή των συνολικών εισαγωγών. Οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών εκφράζονται σε σταθερές τιμές, επομένως οι αλλαγές οφείλονται σε μεταβολές στην ποσότητα.
Εργατικό Δυναμικό	
Ανεργία (%)	Το σύνολο των ανέργων ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Άνεργοι θεωρούνται εκείνοι που δεν εργάζονται αλλά είναι πρόθυμοι και ικανοί να εργαστούν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και αναζητούν ενεργά εργασία.
Απασχόληση	Ως εργαζόμενοι εκλαμβάνονται εκείνοι που κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης περιόδου (εβδομάδας ή ημέρας) α) εκτέλεσαν κάποια εργασία με αντάλλαγμα μισθολογική ή αποζημίωση σε είδος, β) είχαν επίσημη σύμβαση αλλά ήταν εκτός εργασίας την περίοδο αναφοράς.

Πίνακας 3: Βασικές μεταβλητές και περιγραφή μεγεθών (συνέχεια)

Κράτος	
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	Το δημοσιονομικό ισοζύγιο (έλλειμμα-πλεόνασμα) προκύπτει από τα δημόσια έσοδα μείον τις δημόσιες δαπάνες.
Πρωτογενές Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	Το πρωτογενές ισοζύγιο είναι το δημοσιονομικό ισοζύγιο εξαιρουμένης της καταβολής τόκων.
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ακαθάριστο)	Το ακαθάριστο χρέος αποτελείται από όλες τις υποχρεώσεις που απαιτούν πληρωμή ή τις πληρωμές τόκων από τον οφειλέτη στον πιστωτή κάποια στιγμή στο μέλλον.
Ισοζύγιο Πληρωμών	
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών περιλαμβάνει όλες τις συναλλαγές εκτός από εκείνες που περιλαμβάνουν χρηματοπιστωτικά και κεφαλαιακά στοιχεία. Οι σημαντικότερες ταξινομήσεις είναι τα αγαθά και οι υπηρεσίες, το εισόδημα και οι τρέχουσες μεταβιβάσεις.
Ανταγωνιστικότητα	
Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	Λόγος της μισθολογικής δαπάνης ανά εργαζόμενο προς το πραγματικό ΑΕΠ ανά απασχολούμενο.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (Στατιστικές/ Οικονομία Δείκτες)
(<http://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SEL84/2015-Q3>)

Με βάση τα παραπάνω βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία κατά τη χρονική περίοδο φαίνονται στον πίνακα 4. Πιο συγκεκριμένα:

Πίνακας 4: Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2003 – 2008)

	Μον. Μετρ.	Χώρα	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Εθνικοί Λογαριασμοί								
Ρυθμός Μεγέθυνσης του ΑΕΠ	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	5,95	4,37	2,28	5,51	3,54	-0,22
		EA	0,72	2,21	1,70	3,25	2,98	-0,38
Παραγωγικό κενό ως ποσοστό του επιθυμητού ΑΕΠ	% του επιθυμητού ΑΕΠ	GR	0,67	2,43	2,71	6,94	10,05	9,94
		EA	-0,71	-0,28	-0,18	1,40	2,69	1,86
Συνολικές Επενδύσεις	% του ΑΕΠ	GR	24,48	22,51	21,41	24,65	26,72	24,01
		EA	20,25	20,57	20,92	21,88	22,62	22,19
Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις	% του ΑΕΠ	GR	17,94	16,72	13,77	13,26	12,11	9,09
		EA	20,82	21,86	21,47	22,39	23,00	21,53
Νομισματικά								
Πληθωρισμός	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	3,53	2,90	3,55	3,20	2,90	4,23
		EA	2,13	2,18	2,18	2,20	2,14	3,29
Εμπόριο								
Εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	2,92	17,31	2,50	4,31	7,12	1,66
		EA	1,45	7,80	5,30	8,58	6,64	1,24
Εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	2,97	5,67	-1,48	11,11	14,50	0,90
		EA	2,75	6,91	6,00	8,30	6,52	1,74
Εργατικό Δυναμικό								
Ανεργία (%)	% του εργατικού δυναμικού	GR	9,71	10,49	9,89	8,89	8,29	7,68
		EA	9,00	9,28	9,18	8,47	7,60	7,63
Απασχόληση	Άτομα (εκατ.)	GR	4,28	4,31	4,37	4,45	4,51	4,56
	Δείκτης, 2000=100	EA	102,88	103,86	105,12	106,83	108,77	109,72

Πίνακας 4: Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2003 – 2008) (συνέχεια)

Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	GR	-5,71	-7,42	-5,64	-6,03	-6,80	-9,91
		EA	-3,15	-2,90	-2,51	-1,35	-0,68	-2,12
Πρωτογενές Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	GR	-0,73	-2,57	-0,97	-1,35	-2,01	-4,78
		EA	-0,19	-0,09	0,17	1,23	1,93	0,51
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ακαθάριστο)	% του ΑΕΠ	GR	97,44	98,86	101,19	107,47	107,26	112,49
		EA	69,19	69,57	70,22	68,58	66,43	70,26
Ισοζύγιο Πληρωμών								
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	% του ΑΕΠ	GR	-6,53	-5,79	-7,64	-11,39	-14,61	-14,92
		EA	0,52	1,25	0,51	0,50	0,37	-0,71
Ανταγωνιστικότητα								
Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	Δείκτης	GR	94,70	96,80	100,00	98,90	101,40	106,60
		EA	97,90	98,70	100,00	100,80	102,10	106,00

Πηγές: 1. AMECO – The annual macroeconomic database (European Commission, Economic and Financial Affairs).

2. Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (Στατιστικές/ Οικονομία Δείκτες)

Από τον παραπάνω πίνακα 4, προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Το 2008 είναι το πρώτο έτος που η μεγέθυνση της ελληνικής οικονομίας περνάει σε αρνητικό πρόσημο αν και σε μικρότερο μέγεθος σε σχέση με εκείνη της Ευρωζώνης
- Το παραγωγικό κενό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πρόδρομος δείκτης της κατάστασης που θα ακολουθούσε καθώς το μέγεθός του αρχίζει να διευρύνεται ήδη από το 2006, κάτι που δεν ίσχυε για το αντίστοιχο μέγεθος της Ευρωζώνης
- Οι συνολικές επενδύσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωζώνη κινούνται περίπου στο ίδιο επίπεδο, στοιχείο που δείχνει ότι μέχρι και το 2008, αν και η αντίστροφη μέτρηση για τις παραγωγικές ικανότητες της χώρας είχε αρχίσει, η χώρα δεν είχε ωστόσο απωλέσει ακόμα την εμπιστοσύνη των επενδυτών.
- Οι ακαθάριστες εθνικές αποταμιεύσεις είχαν πτωτική πορεία σε όλη την περίοδο από το 2003 μέχρι και το 2008, με μεγάλη απόκλιση από το μέσο όρο της ευρωζώνης.
- Ο πληθωρισμός αν και κυμαινόταν σε χαμηλά επίπεδα, ήταν παρόλα αυτά υψηλότερος του μέσου όρου της ευρωζώνης, ενώ το 2008 και

στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη άρχισε να αυξάνεται σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο.

- Η εξέλιξη των μεγεθών του εμπορίου, ως ποσοστιαία μεταβολή, τόσο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών φαίνεται να μην ακολουθεί μια συγκεκριμένη πορεία, αλλά είχε έντονες διακυμάνσεις.
- Η περίοδος μέχρι και το 2008 δεν είχε αξιοσημείωτα ποσοστά ανεργίας καθώς ο εν λόγω δείκτης κυμάνθηκε κάτω από το 10%, με μόνη εξαίρεση το έτος του 2004, όπου το όριο αυτό ξεπεράστηκε ελάχιστα προς τα πάνω. Ενώ και το μέγεθος της απασχόλησης, ως απόλυτος αριθμός απασχολούμενων, κρατήθηκε σε σχετικά σταθερή και ελαφρώς ανοδική τροχιά σε σχέση με το μέσο όρο της ευρωζώνης.
- Οι εθνικοί λογαριασμοί του Κράτους (ισοζύγιο γενικής κυβέρνησης, πρωτογενές αποτέλεσμα και χρέος) είχαν αρνητική πορεία σε όλη την περίοδο προ της κρίσης, καταδεικνύοντας χαρακτηριστικά ότι η ελληνική οικονομία είχε δομικά προβλήματα που δεν της επέτρεψαν να ανταπεξέλθει στην επερχόμενη οικονομική κρίση που μετατράπηκε σε κρίση χρέους για εκείνη. Ειδικότερα, το ισοζύγιο έδειχνε έλλειμμα με σταθερό ρυθμό, ενώ την ίδια πορεία έδειχνε και το πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το οποίο συσσωρευόταν στο συνολικό γενικό χρέος του κράτους. Αυτό το τελευταίο μέγεθος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, άρχισε να μεγαλώνεται και η κατάσταση επιδεινώθηκε περαιτέρω διότι ο δείκτης του ΑΕΠ πάνω στον οποίο υπολογίζονταν είχε αρχίσει να συρρικνώνεται.
- Το μοναδιαίο κόστος εργασίας, ως δείκτης ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, φαίνεται να ακολουθεί, σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης δετίας, την πορεία της ευρωζώνης.

4.2. Εξέλιξη των μεγεθών της Ελληνικής Οικονομίας κατά την περίοδο 2009 – 2014

Τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία κατά το δεύτερο κομμάτι της χρονικής περιόδου που εξετάζεται στο πλαίσιο της εργασίας μας, φαίνονται στον πίνακα 5 που ακολουθεί. Ειδικότερα:

Πίνακας 5: Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2009 – 2014)

	Μον. Μετρ.	Χώρα	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Εθνικοί Λογαριασμοί								
Ρυθμός Μεγέθυνσης του ΑΕΠ	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	-3,14	-4,94	-7,11	-7,57	-1,75	1,19
		EA	-4,39	2,01	1,45	-1,40	0,00	1,06
Παραγωγικό κενό ως ποσοστό του επιθυμητού ΑΕΠ	% του επιθυμητού ΑΕΠ	GR	7,31	3,30	-2,57	-13,00	-13,00	-10,10
		EA	-3,29	-2,07	-1,27	-2,20	-2,90	-2,50
Συνολικές Επενδύσεις	% του ΑΕΠ	GR	18,58	17,54	15,27	12,63	12,02	11,61
		EA	18,83	19,26	19,61	19,50	19,90	20,80
Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις	% του ΑΕΠ	GR	7,40	7,40	7,45	3,85	2,69	1,85
		EA	19,15	19,80	20,18	19,00	20,00	20,70
Νομισματικά								
Πληθωρισμός	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	2,60	5,20	2,40	0,80	-1,70	-2,60
		EA	0,30	1,62	2,72	-2,20	-1,96	0,03
Εμπόριο								
Εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	-19,42	5,19	0,33	3,59	0,73	5,07
		EA	-12,66	11,10	6,28	4,60	1,75	3,39
Εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών	Ποσοστιαία μεταβολή	GR	-20,21	-6,17	-7,34	-5,23	-5,05	3,99
		EA	-11,40	9,41	4,15	1,60	-0,04	2,74
Εργατικό Δυναμικό								
Ανεργία (%)	% του εργατικού δυναμικού	GR	9,41	12,53	17,47	24,50	27,50	26,50
		EA	9,58	10,12	10,16	11,60	12,00	11,40
Απασχόληση	Άτομα (εκατ.)	GR	4,51	4,39	4,10	4,10	4,00	4,00
	Δείκτης, 2000=100	EA	107,71	107,13	107,23	149,80	148,40	149,30

Πίνακας 5: Συνολικά Στατιστικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας σε σύγκριση με την Ευρωζώνη (2009 – 2014) (συνέχεια)

Κράτος	Μον. Μετρ.	Χώρα	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	GR	-15,20	-11,20	-10,20	-8,80	-12,40	-3,60
		EA	-6,35	-6,21	-4,15	-0,37	-3,00	-2,60
Πρωτογενές Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	GR	-10,44	-4,80	-2,31	-4,60	-12,33	-3,60
		EA	-3,87	-3,73	-1,53	-1,68	-2,95	-2,58
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ακαθάριστο)	% του ΑΕΠ	GR	129,26	147,91	170,62	159,40	177,00	178,60
		EA	80,05	85,63	88,12	88,90	87,30	88,60
Ισοζύγιο Πληρωμών								
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	% του ΑΕΠ	GR	-11,17	-10,13	-9,90	-10,43	-11,89	7,42
		EA	0,25	0,53	0,60	0,60	0,70	0,75
Ανταγωνιστικότητα								
Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	Δείκτης	GR	113,20	113,10	111,00	100,00	88,20	88,00
		EA	110,60	109,80	110,70	102,3	103,7	104,7

Πηγές:

1. AMECO – The annual macroeconomic database (European Commission, Economic and Financial Affairs).
2. Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (Στατιστικές/ Οικονομία Δείκτες)

Από τον πίνακα 5, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα σχετικά με την πορεία της Ελληνικής Οικονομίας κατά την εξαετία 2009 – 2014, η οποία ουσιαστικά αποτυπώνει τα αποτελέσματα της κρίσης στη χώρα μας, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα της Ευρωζώνης. Πιο συγκεκριμένα:

- Ο ρυθμός μείωσης του ΑΕΠ κορυφώθηκε κατά τη διετία 2011 – 2012, ενώ το 2014 άρχισε να φαίνεται ότι ξεκινούν τα πρώτα σημάδια αναστροφής της κρίσης. Αντίθετα στην ευρωζώνη η κορύφωση συνέβη το 2009, δηλαδή στην αρχή της κρίσης και έκτοτε οι μεταβολές είναι οριακές και διορθωτικές.
- Την ίδια πορεία με εκείνη του ΑΕΠ, ακολούθησε και το παραγωγικό κενό της χώρας ως η διαφορά μεταξύ του δυνητικού προϊόντος που θα μπορούσε να παράγει η οικονομία αν χρησιμοποιούσε πλήρως και αποδοτικά τους παραγωγικούς της συντελεστές σε σύγκριση με το πραγματικό ΑΕΠ. Ωστόσο τα στοιχεία δεν φαίνεται να δείχνουν να καλύπτεται αυτό το παραγωγικό κενό, το οποίο κορυφώθηκε αρνητικά το 2011 αλλά το 2014 εξακολουθούσε να είναι αρνητικό και μεγάλου όγκου. Ωστόσο και στην ευρωζώνη φαίνεται να υπάρχει αυτή η εικόνα

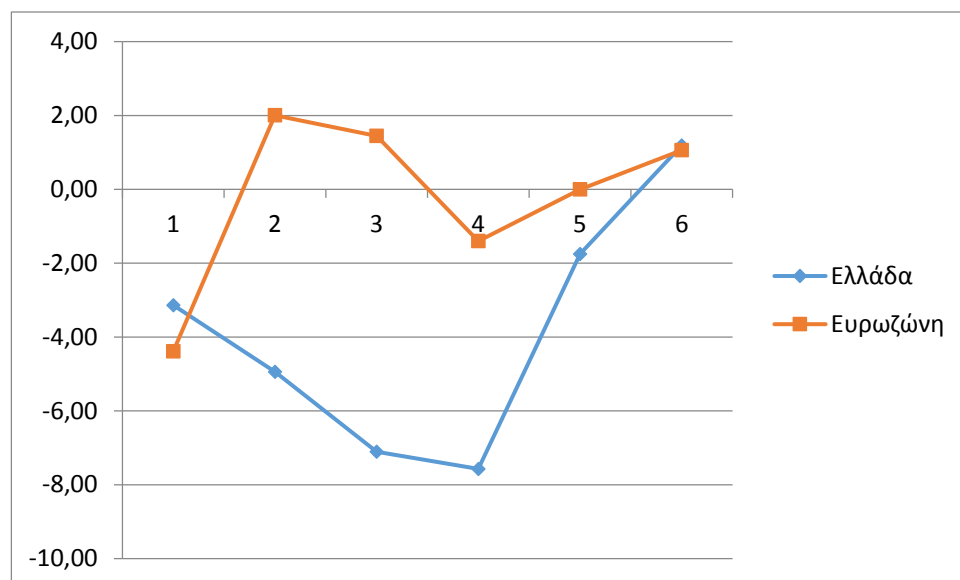
της υστέρησης στον παραγωγικό τομέα, κυρίως την τελευταία 3ετία 2012 – 2014.

- Οι συνολικές επενδύσεις της χώρας ως ποσοστό στη συνολική συμβολή του παραγόμενου προϊόντος ακολουθούν μια πτωτική πορεία, σε αντίθεση με την ευρωζώνη που κινείται οριακά περίπου στο ίδιο επίπεδο σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης δετίας.
- Δραματική πτώση φαίνεται να έχει η πορεία των εθνικών αποταμιεύσεων καθώς παρατηρήθηκε μεγάλη μείωση του διαθέσιμου προς κατανάλωση εισοδήματος που σε συνδυασμό με την υψηλή φορολογία των νοικοκυριών, μείωσαν δραστικά τον όγκο των αποταμιεύσεων, που εν τέλει είναι ο πρόδρομος δείκτης της μείωσης των επενδύσεων της χώρας όπως περιγράφηκε προηγουμένως. Στο φαινόμενο αυτό κανείς θα πρέπει να συνυπολογίσει και τη μαζική απόσυρση καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα κατά το έτος του 2014, είτε γιατί εξαντλήθηκε το διαθέσιμο εισόδημα λόγω της υψηλής φορολογίας είτε γιατί επικράτησε έντονη αβεβαιότητα στην αγορά.
- Η πορεία των τιμών, ως δείκτης τιμών καταναλωτή ακολουθεί μια έντονη αποκλιμάκωση που την τελευταία διετία 2013- 2014 φτάνει και σε αποπληθωρισμό. Η ευρωζώνη ανάλογα με την Ελλάδα βιώνει και εκείνη αποπληθωρισμό αλλά προπορεύεται κατά ένα έτος στο φαινόμενο.
- Οι εξαγωγές μετά τη δραστική μείωση του 2009 στην αρχή της κρίσης, εξομαλύνθηκαν όταν σταδιακά η αγορά αποκατέστησε το επιχειρηματικό κλίμα αναταραχής που υπήρξε. Αναλόγως αλλά με μικρότερο ρυθμό κινήθηκε και η ευρωζώνη, ενώ οι εισαγωγές, από την άλλη πλευρά, λόγω της μείωσης του ΑΕΠ συνέχισαν την πτωτική πορεία με μόνο έτος αναστροφής αυτής το 2014, όταν πια είχε αποκατασταθεί και η μείωση του παραγόμενου προϊόντος.
- Μέσα στο γενικότερο κλίμα της ακραίας ύφεσης που περιγράφηκε προηγουμένως, τα στοιχεία για το ποσοστό ανεργίας ανέβηκαν σε πρωτοφανή επίπεδα για τη χώρα, από το 2012 και έπειτα, κάτι που αποδεικνύει ότι η στοχευμένη απορρόθμιση των στρεβλώσεων στην αγορά εργασίας, όπως φαίνεται και από το δείκτη του Μοναδιαίου κόστους εργασίας που δείχνει μείωση αυτού την τριετία 2012 - 2014, δεν βοήθησε στην επιδιωκόμενη αύξηση της απασχόλησης, συνυπολογίζοντας σε αυτό και τον παράγοντα της μείωσης των επενδύσεων, είτε δημόσιων είτε ιδιωτικών που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας ώστε εν τέλει να αποκλιμακωθεί το διψήφιο ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας. Βέβαια, η αύξηση της ανεργίας ήταν και ευρωπαϊκό φαινόμενο αλλά σε ηπιότερα επίπεδα.
- Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, αν και η απασχόληση στη χώρα μας έμεινε σταθερή στο ίδιο επίπεδο στη διάρκεια της εξαετίας, η απασχόληση στην ευρωζώνη αυξήθηκε ίσως ως αποτέλεσμα του μεταναστευτικού κύματος αναζήτησης εργασίας, από τις χώρες που χειμάζονταν από την οικονομική κρίση προς τις πιο εύπορες.

- Όταν παρατηρεί κανείς το ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης, βλέπει ότι αυτό αποκλιμακώθηκε στην εξεταζόμενη εξαετία λόγω των έντονων και οριζόντιων μέτρων λιτότητας που εφαρμόστηκαν. Ανάλογη αλλά ηπιότερη ήταν η πορεία που ακολουθήθηκε και στην ευρωζώνη. Την ίδια πορεία αποκλιμάκωσης σημείωσε και το πρωτογενές έλλειμμα/πλεόνασμα της γενικής κυβέρνησης που φαίνεται από τη μείωση των δαπανών, κυρίως από μισθούς και συντάξεις και αντίστοιχα από την αύξηση των εσόδων από κάθε είδους φορολογίας.
- Ωστόσο, προκειμένου να πραγματοποιηθούν τα παραπάνω, δηλαδή η βελτίωση του ισοζυγίου και η μείωση των πρωτογενών ελλειμμάτων σε συνδυασμό και με την αδυναμία της χώρας να δανειστεί από τις αγορές, αύξησαν δραματικά το Δημόσιο Χρέος της γενικής κυβέρνησης, λόγω των ποσών που έλαβε η χώρα στο πλαίσιο των Μνημονίων στήριξης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ.
- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ακολούθησε και αυτό πορεία αρνητική ανάλογα με τη γενική εικόνα των προηγούμενων δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας, αλλά εντελώς αντίθετη από την εικόνα που εμφάνισε η ευρωζώνη.

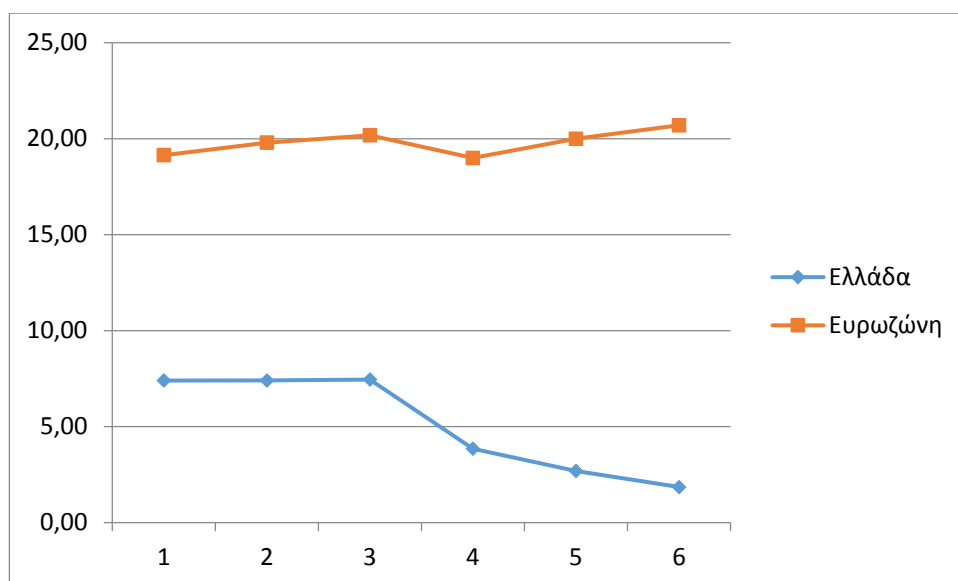
Στη συνέχεια απεικονίζονται διαγραμματικά ορισμένοι βασικοί δείκτες που παρουσιάστηκαν παραπάνω ώστε να φανεί η δραματική πορεία της χώρας σε συνθήκες ακραίας ύφεσης.

Διάγραμμα 3: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ (2009 – 2014)

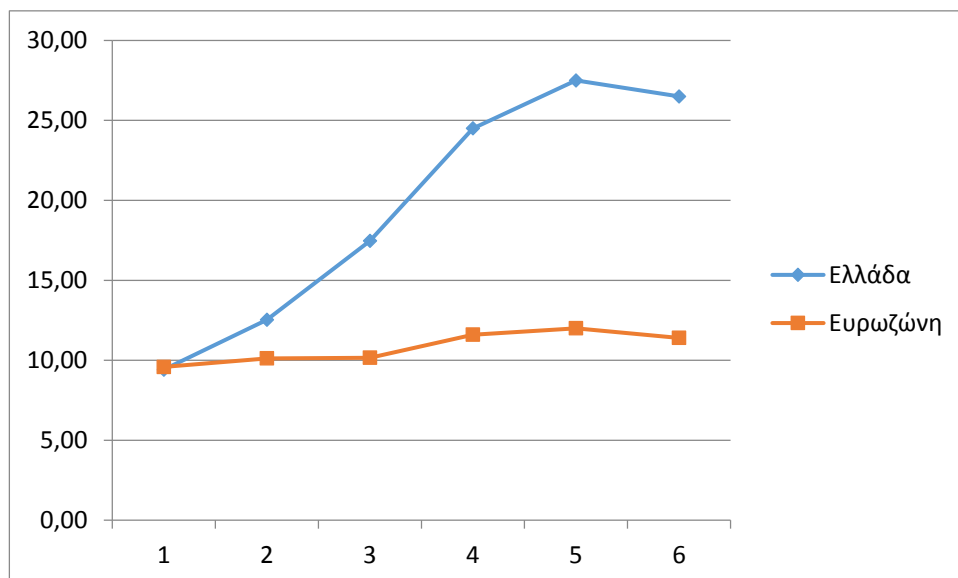
Από το διάγραμμα αυτό φαίνεται ξεκάθαρα η αντίστροφη και πτωτική πορεία της εξέλιξης του ΑΕΠ της χώρας μας σε σχέση με την εξέλιξη που ακολούθησε το ΑΕΠ της ευρωζώνης

Διάγραμμα 4: Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις ως % ΑΕΠ (2009 – 2014)

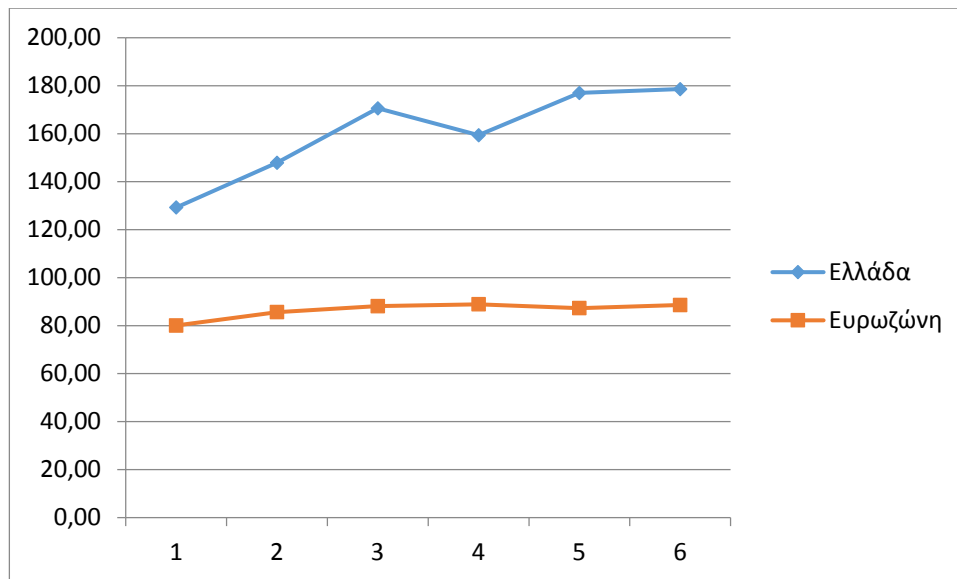
Το μεγάλο κενό μεταξύ των αποταμιεύσεων στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη δείχνει το παραπάνω διάγραμμα, με χαρακτηριστική τη ραγδαία πτώση αυτών στην τελευταία τριετία.

Διάγραμμα 5: Ποσοστό Ανεργίας (2009 - 2014)

Η απότομη αύξηση του ποσοστού ανεργίας στη χώρα μας, ως αποτέλεσμα των οικονομικών πολιτικών που ασκήθηκαν τα τελευταία χρόνια φαίνεται ξεκάθαρα στο παραπάνω διάγραμμα, καθώς και η μεγάλη απόσταση από την ευρωζώνη.

Διάγραμμα 6: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης % ΑΕΠ (2009 - 2014)

Τέλος, η σταθερά ανοδική πορεία του Δημοσίου Χρέους της Ελλάδας, φαίνεται στο διάγραμμα 6, το οποίο πλέον κυμαίνεται πάνω από το επίπεδο του 170% του ΑΕΠ, καθιστώντας αυτό μη εξυπηρετήσιμο.

4.3. Εκτίμηση δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών

Ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη είναι ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα στη σύγχρονη μακροοικονομία. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της κεϋνσιανής οικονομικής θεωρίας, η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να επηρεάσει την αύξηση της παραγωγής με τη στήριξη της εγχώριας ζήτησης. Αντίθετα, η νεοκλασική οικονομική θεώρηση υποστηρίζει ότι η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μπορεί να παρεμποδίσει την ανάπτυξη μέσω της εκτόπισης του ιδιωτικού τομέα (Mankiw & Taylor, 2010).

Πολλές εμπειρικές μελέτες διαπιστώνουν είτε ότι ο πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών είναι μεγαλύτερος από τη μονάδα ή ότι είναι πολύ πιο κάτω από 1, με το μέγεθος της επίπτωσης στο εγχώριο προϊόν να ποικίλλει ανάλογα με κατά τόπους χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη νομισματική πολιτική, το καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών, το άνοιγμα του εμπορίου και το επίπεδο του δημόσιου χρέους (Μουρμούρας, 2013).

Η συζήτηση σχετικά με τις επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη έχει κινηθεί προς μια νέα κατεύθυνση μετά την έλευση της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, με μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περίπτωση που αξίζει να μελετηθεί να είναι αυτή της ελληνικής οικονομίας. Μια σειρά από δημοσιονομικά μέτρα που έχουν υιοθετηθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών περιλαμβάνουν περικοπές στις δημόσιες δαπάνες

και στις δημόσιες επενδύσεις και αυξήσεις άμεσων και έμμεσων φόρων (Blanchard & Leigh, 2013). Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα ορισμένων από αυτά τα μέτρα έχει αμφισβητηθεί πρόσφατα καθώς οι Blanchard και Leigh (2013) τόνισαν ότι η λήψη τους βασίστηκε σε εσφαλμένες εκτιμήσεις για το μέγεθος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών.

Ο προβληματισμός αυτός έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία καθώς έχει υποστηριχθεί ότι οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές είναι υψηλότεροι κατά τη διάρκεια της ύφεσης (Alesina κ.ά. 2012), ή ότι τα εμπροσθοβαρή προγράμματα λιτότητας οδηγούν συχνά σε υψηλότερους από τους συνήθεις δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές (Alesina κ.ά. 2012). Η υπάρχουσα θεωρητική βιβλιογραφία μάς παρέχει αμφιλεγόμενες προβλέψεις αναφορικά με τον αντίκτυπο της δημοσιονομικής πολιτικής στο παραγόμενο προϊόν.

Από τη μία πλευρά, τα νεοκεϋνσιανά υποδείγματα γενικής ισορροπίας υποστηρίζουν ότι ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων δαπανών είναι κοντά ή ακόμα και πάνω από τη μονάδα «1» (Monacelli και Perotti 2008). Από την άλλη πλευρά, τα νεοκλασικά υποδείγματα έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τα νεοκεϋνσιανά υποδείγματα, καθώς προβλέπουν ότι το μέγεθος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή είναι μικρότερο από τη μονάδα, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να μειωθεί (Προδρομίδης, 1994)

Το κύριο χαρακτηριστικό των νεοκεϋνσιανών υποδειγμάτων είναι ότι τα νοικοκυριά δεν προγραμματίζουν την κατανάλωσή τους έχοντας στη διάθεσή τους έναν άπειρο χρονικό ορίζοντα και, ως εκ τούτου, η κατανάλωσή τους είναι συνάρτηση του τρέχοντος διαθέσιμου εισοδήματός τους. Έτσι, οποιαδήποτε αύξηση των δημοσίων δαπανών που δεν χρηματοδοτείται από την αύξηση των φόρων οδηγεί σε μεγαλύτερη κατανάλωση και υψηλότερο παραγόμενο προϊόν (Προδρομίδης, 1994). Τα νεοκλασικά υποδείγματα έρχονται σε αντίθεση με αυτή την υπόθεση και υποθέτουν ότι τα νοικοκυριά αντιμετωπίζουν άπειρο χρονικό ορίζοντα, ενώ η κατανάλωσή τους υπόκειται σε ένα διαχρονικό εισοδηματικό περιορισμό. Έτσι, η αύξηση των δημοσίων δαπανών μειώνει την παρούσα αξία του διαθέσιμου εισοδήματος (μετά από φόρους), δημιουργώντας με τη σειρά της αρνητικές επιπτώσεις στο διαθέσιμο πλούτο και στην κατανάλωση των νοικοκυριών (Δημόπουλος, 1998).

Πολλές εμπειρικές έρευνες βασίζονται κυρίως στην εκτίμηση αυτοπαλίνδρομων οικονομετρικών υποδειγμάτων (VAR), τα οποία επιτρέπουν τη δυναμική ανατροφοδότηση μεταξύ των ενδογενών ερμηνευτικών μεταβλητών, όμως οι εμπειρικές εκτιμήσεις που προκύπτουν, δεν παρέχουν ομόφωνες προβλέψεις αναφορικά με τον αντίκτυπο της δημοσιονομικής πολιτικής στο ΑΕΠ (Παπαδήμος, 1996). Μια σειρά από μελέτες με επίκεντρο την οικονομία των ΗΠΑ δείχνουν ότι η επίπτωση στην ιδιωτική κατανάλωση ύστερα από μια θετική μεταβολή στις δημόσιες

δαπάνες είναι αρκετά θετική, με το μέγεθος του πολλαπλασιαστή να είναι κοντά ή ακόμη και υψηλότερο της μονάδας (Blanchard και Perotti 2002).

Ωστόσο, ένα μέρος της βιβλιογραφίας έχει εντοπίσει μη κεϋνσιανές επιδράσεις σε περιόδους μεγάλης δημοσιονομικής εξυγίανσης, με το προϊόν να αυξάνεται καθώς μειώνονται οι δημόσιες δαπάνες (Perotti, 2005). Σχετικά πρόσφατα, ο Perotti (2005) αποδείχθηκε ότι οι επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στο ΑΕΠ πέντε μεγάλων χωρών του ΟΟΣΑ έχουν γίνει αισθητά ασθενέστερες με την πάροδο του χρόνου, με τον πολλαπλασιαστή δημοσίων δαπανών να είναι μεγαλύτερος από 1 μόνο στις ΗΠΑ, για την περίοδο πριν από το 1980 (Perotti, 2005).

Το πρώτο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα, αφορούσε σε μια προσαρμογή η οποία θα είχε πολύ μεγαλύτερες των θεωρητικά προσδοκώμενων επιπτώσεων κατά τον 1ο χρόνο και το 2ο χρόνο εφαρμογής, σε σύγκριση με την εμπειρία των 15 χωρών που χρησιμοποιεί ως πιλότο το ΔΝΤ (2010). Οι κύριοι λόγοι για αυτό ήταν η εφαρμοζόμενη νομισματική πολιτική και οι διοικητικές αγκυλώσεις. Στόχος ήταν να φτάσει η Ελληνική οικονομία στο σημείο να εμφανίσει θετικό ρυθμό μεγέθυνσης το 2012 της τάξης του +1,1%, κάτι που φυσικά δεν πραγματοποιήθηκε, όπως διαπιστώνεται και από τα στοιχεία του Πίνακα 5 του προηγούμενου τμήματος.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε και η σύνθεση της δημοσιονομικής προσαρμογής. Σύμφωνα με τους Alesina κ.α. (2012), οι μειώσεις των δαπανών έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας σε σχέση με τις αυξήσεις των φόρων, καθώς έχουν μικρότερες επιπτώσεις στο ΑΕΠ. Επίσης, οι μειώσεις των δημοσίων επενδύσεων επιβαρύνουν σε μεγαλύτερο βαθμό το ΑΕΠ σε σχέση με τη μείωση των καταναλωτικών δαπανών. Η δημοσιονομική προσαρμογή που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα αφορούσε σε μειώσεις του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων και σε αύξηση της φορολογίας, ωθώντας με τον τρόπο αυτό το ΑΕΠ σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Πρόσφατη μελέτη μεγάλου χρηματοοικονομικού ομίλου εκτίμησε το μέγεθος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών για την Ελληνική οικονομία χρησιμοποιώντας δεδομένα μέχρι και το 2012. Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν, ήταν σε συμφωνία με άλλες εμπειρικές έρευνες οι οποίες υπολογίζουν πολύ μεγαλύτερους πολλαπλασιαστές σε περιόδους ύφεσης, σε σχέση με περιόδους ανάπτυξης της παραγωγής (Alesina et.al., 2012). Ενώ ο εισοδηματικός πολλαπλασιαστής είναι συνεπής με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών, ο πολλαπλασιαστής επενδύσεων υπολογίστηκε ότι κυμαινόταν πάνω από τη μονάδα σε περιόδους ύφεσης (ήτοι περίπου 1,32). Ενώ, όσον αφορά στους πολλαπλασιαστές άλλων κατηγοριών επενδύσεων, ο μεγαλύτερος πολλαπλασιαστής που υπολογίστηκε ήταν εκείνος των δαπανών για μισθούς, που ανέρχεται σε 2,35. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι το βάθος της ύφεσης που αντιμετωπίζει η Ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια δε θα

πρέπει να μας αφήνει έκπληκτους, δεδομένης της έντονης ευαισθησίας της Ελληνικής οικονομίας στις αντίστοιχες αλλαγές του οικονομικού μείγματος της δημοσιονομικής πολιτικής που ασκείται.

4.3.1. Μεθοδολογία υπολογισμού των πολλαπλασιαστών

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι σύμφωνα με τη θεωρία, ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής χρησιμοποιείται για να υπολογιστεί το ποσοστό μείωσης ή αύξησης του ΑΕΠ μιας χώρας αν ληφθούν δημοσιονομικά μέτρα συγκεκριμένου ύψους, είτε επεκτατική είτε περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, εκ μέρους των ασκούντων οικονομική πολιτική. Ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής ορίζεται ως η μεταβολή του ΑΕΠ (ή κάποιου άλλου μακροοικονομικού δείκτη) ως αποτέλεσμα μιας μοναδιαίας μεταβολής των εσόδων ή των πρωτογενών δαπανών της κυβέρνησης. Για παράδειγμα, ο πολλαπλασιαστής των πρωτογενών δαπανών της κυβέρνησης είναι 0.9 όταν για κάθε ένα ευρώ περιστολής των δαπανών το ΑΕΠ της χώρας μειώνεται κατά 0.9 ευρώ και αντίστροφα. Ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής που έχει χρησιμοποιηθεί στην Ελλάδα, από την Τρόϊκα, την τελευταία εξαετία ήταν 0,5, ενώ σύμφωνα με τα νέα δεδομένα έπρεπε να ανέρχεται στο 1,7-1,8¹⁹. Πιο απλά, μέχρι σήμερα ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ αλλά και οι υπηρεσίες του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους υπολόγιζαν ότι για κάθε 1 ευρώ εξοικονόμησης από τις δημόσιες δαπάνες χάναμε 50 λεπτά από την παραγωγή. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, για κάθε 1 ευρώ εξοικονόμησης χάνονται 1,8 ευρώ από την παραγωγή. Αυτό εξηγεί γιατί οι προβλέψεις, σχετικά με την ύφεση στην Ελλάδα, των διεθνών οργανισμών έχουν πέσει έξω πανηγυρικά.

Παρατηρούμε δηλαδή ότι εάν ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής για την Ελληνική οικονομία ήταν της τάξης του 0,5 – σύμφωνα δηλαδή με τις αρχικές εκτιμήσεις του ΔΝΤ, το αναμενόμενο επίπεδο του ΑΕΠ για το έτος 2013 θα ήταν κατά €9,57 δις υψηλότερο. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το νόμο του Okun, αυτό θα είχε σημαντική επίδραση και στο επίπεδο ανεργίας, το οποίο θα ήταν το έτος 2013 της τάξης του 20,1% αντί του 26,7% που καταγράφηκε τελικά. Ακόμα σημαντικότερο στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι η λανθασμένη εκτίμηση του ΔΝΤ ισοδυναμεί με 350.000 παραπάνω ανέργους²⁰.

Εάν είχε χρησιμοποιηθεί υψηλότερος πολλαπλασιαστής από την αρχή του προγράμματος, θα είχε γίνει σαφές ότι η Ελληνική οικονομία είχε την ανάγκη μακρύτερης περιόδου προσαρμογής και διαγραφής του χρέους. Ωστόσο, και

¹⁹ Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ, 2014

²⁰ IOBE έκθεση για την κατάσταση στην ελληνική οικονομία

πάλι θα έπρεπε με κάποιον τρόπο να μηδενιστεί το πρωτογενές έλλειμμα της Ελληνικής οικονομίας το οποίο ήταν της τάξης του 8,6% του ΑΕΠ το 2009. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το ύψος του πολλαπλασιαστή εξαρτάται και από το μίγμα δημοσιονομικής προσαρμογής που ακολουθείται και η σύνθεση αυτή για την Ελλάδα δεν ήταν η καταλληλότερη. Ωστόσο, αν η Ελλάδα είχε την ικανότητα να πείσει από τις αρχές του 2010 ότι θα μπορούσε να εφαρμόσει με αποτελεσματικό τρόπο τις φορολογικές πολιτικές, καθώς και ήπιες περικοπές των δαπανών, ίσως η κατάσταση στην οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή η Ελληνική οικονομία να ήταν διαφορετική.

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκε μια πιο απλοϊκή μεθοδολογία για την εξαγωγή των πολλαπλασιαστών. Αρχικά, θα πρέπει να τονιστεί ότι η δυνατότητα εξαγωγής πολλαπλασιαστών είναι σχεδόν άπειρη καθώς λόγω της τεράστιας γκάμας μεγεθών που δημοσιεύονται, υπάρχει δυνατότητα υπολογισμού πολλαπλασιαστών για όλα τα μεγέθη που θα ήθελε κανείς να ερευνήσει. Στην παρούσα εργασία, ωστόσο θα επικεντρωθούμε σε δυο συγκεκριμένους πολλαπλασιαστές εκείνων της φορολογίας που προκύπτει από τη μεταβολή της συνολικής φορολογίας εισοδήματος, περιουσίας κλπ. Καθώς και τον πολλαπλασιαστή των δημοσίων δαπανών που αναφέρεται στη μεταβολή του μεγέθους των δημοσίων δαπανών της γενικής κυβέρνησης. Όλοι αυτοί οι υπολογισμοί αφορούν κονδύλια που χρησιμοποιήθηκαν και προηγουμένως στην ανάλυσή μας και παρατίθενται αναλυτικά στο σχετικό πίνακα του Παραρτήματος.

Πιο αναλυτικά θα λέγαμε ότι οι δυο πολλαπλασιαστές που υπολογίστηκαν εδώ προκύπτουν από τις παρακάτω εξισώσεις:

$$\text{Πολλαπλασιαστής Φορολογίας} = \frac{\Delta Y}{\Delta T} : (\text{σχέση 1}) ,$$

όπου οι μεταβολές του κλάσματος αυτού είναι υπολογισμένες για όλα τα έτη που εξετάζονται εδώ από το 2003 έως και το 2014, προσαρμοσμένες ώστε να έχει αρνητικό πρόσημο όταν οι μεταβολές των μεγεθών αυτών εξουδετερώνονται.

$$\text{Πολλαπλασιαστής Δημοσίων Δαπανών} = \frac{\Delta Y}{\Delta G} : (\text{σχέση 2}),$$

όπου οι μεταβολές του κλάσματος είναι υπολογισμένες για όλα τα έτη που εξετάζουμε (χρονική περίοδος 2003 – 2014) και προσαρμοσμένες ώστε να έχουν θετικό πρόσημο συμβατό με τη θεωρία, όταν οι μεταβολές των μεγεθών αυτών εξουδετερώνονται.

Διάγραμμα 7: Πολλαπλασιαστής Φορολογίας

Από το διάγραμμα 7 βλέπουμε ότι ο πολλαπλασιαστής της φορολογίας, αρνητικός σε πρόσημο, αρχικά από το 2003 και μέχρι το 2007 κυμαίνονταν κοντά στη μονάδα, δηλαδή για κάθε ένα ευρώ που αυξάνονταν η φορολογία το εισόδημα μειώνονταν ισόποσα περίπου κατά ένα ευρώ. Ωστόσο η εικόνα άλλαξε δραματικά από το 2008 και μετά οπότε ο πολλαπλασιαστής κυμάνθηκε γύρω στο 2, στοιχείο που αποδεικνύει ότι η φορολογία έχει σχεδόν διπλάσιο αποτέλεσμα επί του εισοδήματος, δηλαδή, για κάθε ένα ευρώ φόρου που πληρώνεται από τους φορολογούμενους και άρα βγαίνει από το διαθέσιμο προς κατανάλωση εισόδημα, το εισόδημα ή εναλλακτικά η παραγωγή μειώνεται κατά 2 ευρώ.

Διάγραμμα 8: Πολλαπλασιαστής Δημοσίων Δαπανών

Την αντίστροφη ακριβώς εικόνα, φαίνεται να έχει ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων επενδύσεων κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Αρχικά από το 2003 και μέχρι το 2007 ο πολλαπλασιαστής είχε έντονο αποτέλεσμα επί του εισοδήματος, ενώ έκτοτε φαίνεται πως οι δημόσιες δαπάνες δεν έχουν την αναμενόμενη επίδραση επί του εισοδήματος της χώρας, λόγω εξομάλυνσης του δείκτη επιβεβαιώνοντας και τη θεωρία. Ωστόσο το συμπέρασμα είναι ότι απαιτείται πολύ μεγαλύτερος όγκος δημοσίων δαπανών για να αποκατασταθεί το ΑΕΠ στα προηγούμενα επίπεδα που βρισκόταν πριν την κρίση, δηλαδή προ του 2008.

Τα αποτελέσματα αυτής της διερεύνησης μπορεί να αποδειχθούν χρήσιμα για το σχεδιασμό μιας οικονομικής πολιτικής που θα ενθαρρύνει την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας χωρίς την αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Συγκεκριμένα, το μέγεθος του πολλαπλασιαστή των δημοσίων δαπανών, αν και θετικό, είναι χαμηλότερο από τη μονάδα και αυτό υπονοεί ότι οι επιπτώσεις στο ΑΕΠ μέσω της αύξησης των κρατικών δαπανών είναι σχετικά ασθενείς.

Αντίθετα, η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων φαίνεται να συμβάλλει θετικά στην αύξηση του ΑΕΠ, με πιθανούς μηχανισμούς μετάδοσης τη μείωση της ανεργίας, την ενίσχυση των δημόσιων υποδομών και την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων. Από την άλλη πλευρά, η επίπτωση στο ΑΕΠ ύστερα από μια διαταραχή στους φόρους είναι αρκετά αρνητική. Ο πολλαπλασιαστής των φόρων είναι υψηλότερος από 1, πράγμα που σημαίνει ότι μια πολιτική προς την κατεύθυνση της μείωσής τους μπορεί να τονώσει την οικονομική δραστηριότητα στην ελληνική οικονομία.

Δεδομένου ότι η δημοσιονομική εξυγίανση πρόκειται να συνεχιστεί κατά τα επόμενα έτη, οι δημόσιες πολιτικές που μειώνουν τους φόρους και αυξάνουν τις δημόσιες επενδύσεις φαίνεται να λειτουργούν προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας, επειδή αυξάνουν την παραγωγική ικανότητα και ενθαρρύνουν τις ιδιωτικές επενδύσεις. Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση αυτή είναι ότι ο σχεδιασμός του μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής δεν θα πρέπει να υπονομεύει τις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και παράλληλα δεν θα πρέπει να οδηγεί σε μακροχρόνιες μακροοικονομικές ανισορροπίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΥΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ (Ν.4336/2015) ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η εφαρμογή του τρίτου Προγράμματος θα αποτελέσει το επίκεντρο των πολιτικοοικονομικών γεγονότων κατά το τρέχον έτος και τα επόμενα. Πλέον κρίσιμο και καθοριστικό των εξελίξεων οι οποίες θα λάβουν χώρα, θεωρείται το σκέλος του που αφορά στις μεταρρυθμίσεις (κοινωνικής ασφάλισης, φορολογικού συστήματος, αγορών). Το εύρος των επερχόμενων προαναγγελλμένων παρεμβάσεων θα επηρεάσει τη μεγάλη πλειονότητα των οικονομικών μονάδων, τόσο στην πλευρά των νοικοκυριών, όσο και σε εκείνη των επιχειρήσεων. Παρότι ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της νέας παρέμβασης στο δημόσιο χρέος κατόπιν της ολοκλήρωσης της τρέχουσας αξιολόγησης έχουν προδιαγραφεί, η σχετική διαπραγμάτευση προβλέπεται ότι θα είναι η πλέον κομβική για την εφαρμογή του Προγράμματος φέτος. Αναμένεται να αναδειχθούν εκ νέου οι διαφορετικές προσεγγίσεις για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, επιτείνοντας την αναμονή – αβεβαιότητα εντός και εκτός της χώρας για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων.

5.1.Αξιολόγηση των επιδράσεων της δημοσιονομικής πολιτικής, προοπτικές για την Ελληνική Οικονομία υπό το Τρίτο Μνημόνιο (Ν.4336/2015)

Η δραστηριότητα του τραπεζικού συστήματος ύστερα από τη νέα ανακεφαλαιοποίησή του θα είναι μια από τις βασικές παραμέτρους που θα καθορίσουν την τάση της ελληνικής οικονομίας το 2016. Ήδη στην αρχή του έτους, οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων παραμένουν σημαντικοί, ενώ τα νέα μέτρα θα περιορίσουν εκ νέου το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και τα κεφάλαια των επιχειρήσεων, οξύνοντας περαιτέρω την ανάγκη άντλησης ρευστότητας, η οποία ήταν ήδη επιτακτική, μετά από πεντέμισι χρόνια δημοσιονομικής προσαρμογής.

Αυξημένη βαρύτητα σε σχέση με το παρελθόν στις οικονομικές προοπτικές εντός της χώρας θα έχουν και οι διεθνείς γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην Μέση Ανατολή. Συγκεκριμένα, εκτός από τα δημοσιονομικά μέτρα του δεύτερου περυσινού εξαμήνου, τις αποφάσεις των νοικοκυριών θα επηρεάσουν οι επερχόμενες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα, στη

φορολογία εισοδήματος, οι πρόσφατες μεταβολές στο καθεστώς προστασίας των δανειοληπτών, καθώς και ενδεχόμενες αναθεωρήσεις στη φορολογία της κινητής και ακίνητης περιουσίας. Μετά τον περασμένο Ιούλιο και ως το τέλος του προηγούμενου έτους, οι προσδοκίες τους, όπως αποτυπώνονται στο δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, βρίσκονταν πλησίον του χαμηλότερου επιπέδου τους την τελευταία διετία, αντανakλώντας την ανησυχία τους και την κατάσταση αναμονής στην οποία βρίσκονται, έναντι των μέτρων και των μεταρρυθμίσεων.

Κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησής του, το τραπεζικό σύστημα μπορεί να συμβάλλει σταδιακά στην αναθέρμανση της οικονομίας. Οι ενέργειές του θα εξαρτηθούν από την πρόοδο υλοποίησης του Προγράμματος, η οποία θα εξομαλύνει τη χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους, απομακρύνοντας την περυσινή πρωτοφανή στενότητα ρευστότητας. Μια σχετικά ομαλή εφαρμογή του νέου Προγράμματος, σε συνδυασμό με μια νέα διευθέτηση του δημόσιου χρέους, μπορούν να οδηγήσει σε επαναποδοχή των κρατικών ομολόγων που κατέχουν οι τράπεζες ως εγγυήσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για την παροχή ρευστότητας, σε επιστροφή καταθέσεων οι οποίες αποσύρθηκαν από το τραπεζικό σύστημα από τον Δεκέμβριο του 2014, και μεταγενέστερα, να καταστήσει εφικτή την πρόσβαση στο Πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης της ΕΚΤ. Αυτές οι εξελίξεις θα ενισχύσουν τη δυνατότητα του τραπεζικού συστήματος να παρέχει πιστώσεις και θα επιταχύνουν την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Υπό την υπόθεση της ομαλής υλοποίησης του τρίτου Προγράμματος, οι δαπάνες του ελαφρώς διευρυμένου Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (+350 εκατ., στα €6,75 δισεκ.)²¹, θα είναι πιθανότατα περισσότερο εμπροσθοβαρείς από πέρυσι, τονώνοντας έτσι την επενδυτική δραστηριότητα. Ενίσχυση της ρευστότητας της επιχειρήσεων το 2016 από το κράτος θα επέλθει δευτερευόντως από την ανακοπή της διεύρυνσης των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του και την επιτάχυνση της αποπληρωμής τους. Πρόσθετη συμβολή στις επενδύσεις μπορεί να προέλθει από την επανεκκίνηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων – αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου. Ωστόσο, ακόμα και εάν υλοποιηθούν πλήρως οι σχεδιασμένες για φέτος δραστηριότητές του ΤΑΙΠΕΔ, θα οδηγήσουν σε πραγματοποίηση επενδύσεων ως επί το πλείστον από το 2017 και έπειτα.

Η σύσταση ενός νέου, ανεξάρτητου ταμείου για την ανάδειξη της αξίας των περιουσιακών στοιχείων του ελληνικού δημοσίου, ενδεχομένως να οδηγήσει σε προσωρινή παύση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων. Όμως, οι δυνητικοί επενδυτές θα σταθμίσουν κατά τη λήψη των σχετικών αποφάσεων τους όχι μόνο τους περισσότερους διαθέσιμους πόρους και επενδύσεις με σημαντικές προοπτικές, αλλά και άλλους παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν την αποδοτικότητα των επενδύσεων τους. Σε αυτούς συγκαταλέγονται:

²¹ www.minfin.gr

- i. η μέσο - μακροπρόθεσμη σταθερότητα της ελληνικής οικονομίας, η οποία εξαρτάται από την προοπτική συνέχισης της δημοσιονομικής προσαρμογής,
- ii. τα χαρακτηριστικά και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος, κατόπιν της επερχόμενης αναμόρφωσής του,
- iii. η έμφαση της εφαρμογής του Προγράμματος πέρα από τα δημόσια οικονομικά, στις διαρθρωτικές αλλαγές σε κλάδους και επαγγέλματα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού, αλλά και
- iv. εξωγενείς παράγοντες, όπως το ενεργειακό κόστος, η γεωπολιτική κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή, η πορεία της ανάκαμψης στην Ευρωζώνη.

Συνοψίζοντας τις εκτιμώμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το τρέχον έτος, η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης που ξεκίνησε στο τέλος του 2015 θα συνεχιστεί και ίσως κλιμακωθεί περαιτέρω, από την εφαρμογή των μέτρων του προηγούμενου φθινοπώρου καθ' όλο το έτος, καθώς και ενδεχόμενων νέων τα οποία θα περιορίσουν το διαθέσιμο εισόδημα (περικοπές συντάξεων, μεταβολές φορολογίας εισοδήματος). Η επανεκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής θα περιστείλει τη δημόσια κατανάλωση. Στο πεδίο των επενδύσεων, οι δυνατότητες άντλησης ρευστότητας θα καλυτερεύσουν κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και από την εξομάλυνση της υλοποίησης του Προγράμματος των Δημοσίων Επενδύσεων.

Ωστόσο, η αναθέρμανση του επενδυτικού κλίματος θα εξαρτηθεί από την ουσιαστική υλοποίηση της καινούργιας συμφωνίας, κυρίως των διαρθρωτικών αλλαγών που περιλαμβάνει, όπως επίσης από τις επερχόμενες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα και την άμεση φορολογία. Η επικείμενη αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών ακινήτων και οι αλλαγές στη φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας, θα επενεργήσουν ανασταλτικά στην οικοδομική δραστηριότητα, τουλάχιστον έως ότου διασαφηνιστεί το τι θα ισχύει. Οι εξαγωγές θα διευρυνθούν σε μικρό βαθμό, από την πιθανά σταδιακή άρση των capital controls, την κάμψη των περιοριστικών πιέσεων από τα πετρελαιοειδή και την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε σημαντικούς για την Ελλάδα εξαγωγικούς προορισμούς. Καθώς η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις θα εξασθενήσουν εκ νέου, οι εισαγωγές θα υποχωρήσουν, παρότι η εκτεταμένη μείωσή τους στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 οφειλόταν στα capital controls, επομένως η κάλυψη της εισαγωγικής ζήτησης έχει μετακυληθεί στο μέλλον, όταν αυτά θα αρθούν σε μεγάλο βαθμό. Υπό την επίδραση των παραπάνω τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, αυτό αναμένεται να περιοριστεί κατά 1,5%²².

Όπως είχε τονιστεί στην προηγούμενη έκθεση για την ελληνική οικονομία, για την επίτευξη των αναθεωρημένων στόχων βάσει του Προσχεδίου του Προϋπολογισμού του 2016, τόσο στην πλευρά των εσόδων, όσο και σε εκείνη

²² Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ, 2014

των δαπανών, απαιτούνταν σημαντικές υπερβάσεις. Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού στο σύνολο του 2015, τα έσοδά του υπολείπονταν κατά €1,67 δις του στόχου στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2016²³. Όμως, στις δαπάνες σημειώθηκε υπέρβαση του σχετικού στόχου, κατά €713 εκατ. Ακολούθως, το πρωτογενές αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν θετικό και διαμορφώθηκε στα €2,27 δις, έναντι εκτίμησης €3,26 δις, στην Εισηγητική Έκθεση του φετινού προϋπολογισμού, ήταν δηλαδή χειρότερο του αναμενόμενου κατά €990 εκατ²⁴. Ίδιας έκτασης υστέρηση σημειώθηκε στο έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού, το οποίο διαμορφώθηκε στα €3,53 δις.

Καθώς η πρώτη αξιολόγηση του νέου Προγράμματος διαρκεί περισσότερο από την αρχικά προγραμματισμένη διάρκειά της, τα έσοδα του προϋπολογισμού περιορίστηκαν από τη μη είσπραξη αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του ελληνικού δημοσίου στα χαρτοφυλάκια των κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος ύψους €3,59 δις, οι οποίες είχαν ληφθεί υπόψη στον προσδιορισμό του στόχου από εσόδων το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2016, όμως δεν περιλαμβάνονταν στον αρχικό σχεδιασμό, στον Προϋπολογισμό του 2015. Από την άλλη πλευρά, η συγκράτηση των δαπανών που επιτεύχθηκε οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη σημαντική διεύρυνση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου, οι οποίες αυξήθηκαν κατά €1,97 δις. στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου– Νοεμβρίου πέρυσι, στα €5,01 δις. Από τα προσωρινά στοιχεία για το 2015 προκύπτει υστέρηση και στα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού προ επιστροφών φόρων, κατά €2,47 δις., παρά τα πρόσθετα φορολογικά μέτρα του Ιουλίου - Αυγούστου (αύξηση ΦΠΑ, υψηλότερη προκαταβολή φόρου από επιχειρήσεις - ελεύθερους επαγγελματίες - αγρότες, αύξηση φόρων πολυτελείας κ.λπ.). Στα αναλυτικά στοιχεία, που είναι διαθέσιμα έως τον Νοέμβριο και παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση, αναδεικνύονται οι πηγές υστέρησής τους²⁵.

Η κορύφωση της πολιτικής αβεβαιότητας στο τρίτο τρίμηνο του 2015 και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων δεν επενέργησαν αρνητικά στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον σε πρώτη φάση. Ωστόσο, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας έπονται εκείνων στην παραγωγική δραστηριότητα με χρονική υστέρηση 2-3 τριμήνων. Η ανεργία διαμορφώθηκε στο 24,0% το τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, 1,5 ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι στην ίδια περίοδο του 2014²⁶. Έτσι, συνεχίστηκε η εξασθένησή της καθ' όλο το

²³ www.minfin.gr

²⁴ www.minfin.gr

²⁵ www.minfin.gr

²⁶ Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

πρώτο εννεάμηνο, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο 25,1% σε αυτό το χρονικό διάστημα, έναντι 26,6% στην αντίστοιχη περίοδο του 2014²⁷.

Η νέα ανάλυση της ανεργίας το καλοκαίρι προήλθε, όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο-επισκευές οχημάτων/μοτοσικλετών (+46,5 χιλ.), στον Τουρισμό (+28,4 χιλ.), αλλά – για πρώτη φορά- και στη Μεταποίηση (+31,1 χιλ.). Η περιοριστική επίδραση στην ανεργία της απασχόλησης στον Τουρισμό θα συνεχιστεί στην περισσότερη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2015, ηπιότερα από ότι την ίδια περίοδο τρία έτη παλαιότερα, καθώς και τότε η σχετικά υψηλή τουριστική κίνηση διατηρήθηκε έως τους τελευταίους μήνες του έτους²⁸. Επίσης, θα διατηρηθεί τμήμα της αύξησης στο τρίτο τρίμηνο των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και στο Λιανικό – Χονδρικό Εμπόριο, καθώς η ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής φαίνεται ότι ήταν πρόσκαιρη, ενώ ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο συνεχίζει να υποχωρεί ελαφρώς στο ίδιο χρονικό διάστημα. Ακολούθως, η ανεργία θα ανέλθει στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, λιγότερο από ότι στο παρελθόν και θα διαμορφωθεί στο σύνολο του προηγούμενου έτους στην περιοχή του 25%, μιάμιση ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι το 2014. Το τρέχον έτος, η ύφεση στην ελληνική οικονομία, κυρίως από εξασθένηση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, θα αναστρέψει την υποχώρηση της ανεργίας σε κλάδους οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες για τον τελικό καταναλωτή, όπως το Λιανικό Εμπόριο και η Εστίαση, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική στην αύξηση της απασχόλησης το 2014- 2015. Ειδικά σε ότι αφορά τον τομέα του Τουρισμού, καθώς δεν αναμένεται σημαντική αύξηση της δραστηριότητάς του, η εκτεταμένη δημιουργία θέσεων εργασίας των προηγούμενων ετών δεν θα συνεχιστεί. Στις Κατασκευές, είναι αρκετά πιθανή μια τονωτική επίδραση στην απασχόληση από τα δημόσια έργα, η οποία θα μετριαστεί από τη νέα κάμψη στην οικοδομή. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω επιμέρους επιδράσεις στην απασχόληση, το συνολικό ισοζύγιο κρίνεται αρνητικό, γεγονός το οποίο αναμένεται να επιφέρει ήπια διεύρυνση της ανεργίας φέτος, στην περιοχή του 25,5%.

Η ανασχετική επίδραση της αύξησης του ΦΠΑ στον αποπληθωρισμό στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί φέτος, τουλάχιστον έως τη συμπλήρωση ενός έτους από την εφαρμογή του μέτρου. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση του διαθέσιμου εισοδήματος λόγω των δημοσιονομικών μέτρων στο πλαίσιο του νέου Προγράμματος και ενδεχόμενων πρόσθετων (π.χ. νέες μειώσεις συντάξεων, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, αλλαγές στη φορολογία εισοδήματος), θα περιορίσει τις όποιες πληθωριστικές πιέσεις, χωρίς να τις αναχαιτίσει²⁹. Η νέα υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου επίσης θα επενεργήσει ανασχετικά σε μια σημαντική αύξηση των τιμών, ωστόσο καθώς η έκτασή της είναι

²⁷ Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

²⁸ Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Νο.17

²⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Νο. 19

μικρότερη της περυσινής και εξαιτίας της υψηλής φορολόγησης των καυσίμων, η επίδρασή της δεν θα είναι εξίσου αισθητή όσο το 2015³⁰. Επομένως, οι τιμές θα αυξηθούν το τρέχον έτος, μετά από τρία έτη συνεχούς αποπληθωρισμού, με την άνοδό τους να αναμένεται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ 0,5-1%³¹.

Στην προσπάθεια εξορθολογισμού των δημόσιων οικονομικών και επιστροφής της ελληνικής οικονομίας σε αναπτυξιακή πορεία, βασικό ρόλο – μεταξύ άλλων – διαδραματίζει η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων, μέσω του περιορισμού της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Ένα από τα διαθέσιμα μέσα για τον περιορισμό της παραοικονομίας είναι και η χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την πραγματοποίηση συναλλαγών³². Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής συνεπάγεται ότι η συναλλαγή καταγράφεται στα τραπεζικά πληροφορικά συστήματα, διευκολύνοντας το φορολογικό έλεγχο των συναλλαγών και των εισοδημάτων. Έτσι, η ευρεία χρήση αυτών των μέσων συμβάλει ουσιαστικά στην κάμψη της παραοικονομίας, στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων και τελικά στην ουσιαστική και βιώσιμη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η φορολογική μεταρρύθμιση πρέπει να προχωρήσει σε αυτόν τον τομέα, καθώς πολλές μελέτες διερευνούν το ρόλο των ηλεκτρικών συναλλαγών στον περιορισμό της παραοικονομίας και στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων για την ελληνική οικονομία, επιχειρώντας την ποσοτικοποίηση της επίδρασης στα φορολογικά έσοδα από την υιοθέτηση κινήτρων για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής³³.

5.2. Προτάσεις Πολιτικής

Συμπερασματικά μπορούσε να πούμε ότι η χρησιμοποίηση των «κατάλληλων» εκείνων εργαλείων της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής είναι ο ενδεικνυόμενος τρόπος για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και αύξησης της ισόμερης ανάπτυξης στον Ελληνικό χώρο. Στα πλαίσια της συνολικής αναπτυξιακής προσπάθειας, έμφαση θα δοθεί στην αύξηση του αριθμού των περιοχών ή περιφερειών που επιτυγχάνουν ρυθμούς ανάπτυξης από το μέσο όρο.

Ο στόχος γενικής ανάπτυξης (οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής), που αφορούσε περισσότερο τις μειονεκτικές περιφέρειες, με έμφαση στη

³⁰ Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο #

³¹ Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

³² www.minfin.gr

³³ Μελέτη IOBE (2015), Τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας: Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η φοροδιαφυγή, 03.09.2015
(http://iobe.gr/docs/po/REM_03092015_REP_GR.pdf)

χρηματοδότηση κάθε είδους υποδομών εφαρμόζεται σε χαμηλότερο βαθμό και στις αναπτυσσόμενες περιφέρειες. Στις αναπτυσσόμενες περιφέρειες θα πρέπει ειδικότερα να δοθεί έμφαση σε υποδομές που συνδέονται με την εξυπηρέτηση της παραγωγής, καθώς και σε εκείνες που συνδέουν τις περιοχές αυτές με άλλες, όπου έχει ήδη επιτευχθεί υψηλό επίπεδο ανάπτυξης.

Στον παραγωγικό τομέα νέοι προσανατολισμοί αφορούν τον ελλαδικό χώρο στο σύνολό του. Για τις μείζονες αστικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, καθώς ίσως και για άλλους αναπτυγμένους νομούς στην περιφέρεια και τον άξονα που συνδέει τις δύο μητροπόλεις, χρειάζεται πλέον μια διαφορετική προσέγγιση της ανάπτυξης. Πρέπει να δοθεί έμφαση στην αξιοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, στη βελτίωση της οργάνωσης, στην αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας, στην κλαδική εξειδίκευση και στην παρακολούθηση των διεθνών αγορών. Αυτά είναι στοιχεία που συνιστούν γενικότερη κατεύθυνση της αναπτυξιακής πολιτικής για την έξοδο της χώρας από την κρίση.

Αναφορικά με τις δαπάνες για υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης είναι αναγκαία όχι μόνο η παροχή των υπηρεσιών αυτών, αλλά βασικά η ποιοτική βελτίωση τους, πού μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από ένα ενιαίο μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και φυσικά την αύξηση των σχετικών κοινωνικών δαπανών τόσο για την υγεία όσο και για την παιδεία.

Στην ανάγκη να ληφθούν άμεσα μέτρα αποκέντρωσης της κρατικής εξουσίας και δημιουργίας του υποβάθρου για τη διάχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την ορθολογικότερη χωροταξική κατανομή των δημόσιων επενδύσεων.

Στο να καθιερωθεί μακρόχρονη περιφερειακή πολιτική σε αντίθεση με την πολιτική των γρήγορων και λαθεμένων λύσεων ή την πολιτική της *ad hoc* αντιμετώπισης των προβλημάτων, που προβάλλουν ευκαιριακά την οξύτητά τους.

Στη δυνατότητα διόρθωσης των περιφερειακών και εισοδηματικών ανισορροπιών που προκλήθηκαν από την ένταξη της χώρας στην «μνημονιακή πολιτική» με την εφαρμογή εξισορρόπησης του δημόσιου χρέους και των δημόσιων ελλειμμάτων.

Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών έφεραν την Ελλάδα στη χρεοκοπία. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονται συνεχώς στην Ελλάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να μείνει πολύ πίσω, και να βρεθεί με ένα μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, ένα άνισο και αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φόρων, ένα μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα, και ένα περιοριστικό και αναποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο στην οικονομία, η

ανταγωνιστικότητα της οποίας είναι χαμηλή και μειώνεται συνεχώς (Βαγιανός, Βέττας & Μεγήρ, 2010).

Η έλλειψη μεταρρυθμίσεων είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τη νέα γενιά. Η σοβούσα κρίση απειλεί να λάβει διαστάσεις καταστροφής. Αυτή τη δύσκολη χρονική στιγμή θα πρέπει όλο το «Σύστημα» να λειτουργήσει θετικά, φροντίζοντας να μετατρέψει τις απειλές που προκύπτουν σε ευκαιρίες ανασύνταξης δυνάμεων, επίλυσης προβλημάτων και τελικά επιθετικής πολιτικής ανάπτυξης και ποιοτικής αναδιάρθρωσης των προϊόντων (Σόρος, 2009).

Όλες οι πρόσφατες μελέτες³⁴ καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η εξισορρόπηση της οικονομίας εκτός από επιτακτική ανάγκη, είναι και ζωτικής σημασίας, καθώς αποτελεί βάση για περαιτέρω βελτίωση. Επίσης, όλα τα κείμενα συμφωνούν ότι όση δουλειά έχει ήδη γίνει δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να τεθεί σε κίνδυνο. Σήμερα, υφίσταται έντονη αβεβαιότητα, καθώς κυριαρχεί η άποψη περί πρόθεσης μελλοντικής αθέτησης των βασικών όρων της οικονομικής πολιτικής σε περίπτωση αλλαγής του πολιτικού σκηνικού, αναποφασιστικότητα ή/και καθυστερήσεις στην υλοποίηση των απαραίτητων μέτρων για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων και σοβαρή έλλειψη συναίνεσης των εμπλεκόμενων παραγόντων και φορέων.

Εάν αυτό το κλίμα και η κατάσταση συνεχιστεί και δεν αναστραφεί με την άμεση ολοκλήρωση όλων των σχεδιαζόμενων μεταρρυθμίσεων και κυρίως των φορολογικών, που συνδέονται με τα απαραίτητα έσοδα για τη λειτουργία του Κράτους, που θα αποκαθιστούσαν την αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας, η αδυναμία προσέλκυσης ιδιωτικών και άμεσων ξένων επενδύσεων, δεν θα αποδώσουν τα αναμενόμενα όσον αφορά την επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και μείωσης της ανεργίας, ώστε η οικονομία να βγει οριστικά από την κρίση. Καθώς οι προοπτικές που διαγράφονταν για την ελληνική οικονομία, αν και ήταν θετικές, ίσχυαν όμως υπό αυστηρούς όρους και περιορισμούς.

Σε σχετικά πρόσφατη έκδοση³⁵ για την ανταγωνιστικότητα, η Ελλάδα κατατάσσεται 56η (μεταξύ 59 χωρών) σε όρους ανταγωνιστικότητας, και 58η, 56η και 53η αντίστοιχα σε όρους απόδοσης της οικονομίας, και αποδοτικότητας του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η συγκεκριμένη αξιολόγηση, απεικονίζει ανάγλυφα τις παθογένειες της ελληνικής οικονομίας σε όλους τους τομείς που οδηγούν στην δημιουργία μεγάλων χρόνιων

³⁴ Με τον όρο αυτό εννοούνται το σύνολο των εκθέσεων που χρησιμοποιήθηκαν κατά την έρευνα και επεξεργασία του παρόντος πονήματος, π.χ. Εκθέσεις δραστηριοτήτων ομάδας δράσης για την Ελλάδα, Τριμηνιαία έκθεση IOBE για την Ελληνική Οικονομία, Έκθεση ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία, Ετήσια Έκθεση Γενικού Επιθεωρητή για τη Δημόσια Διοίκηση κλπ. Πλήρης κατάλογος των κειμένων αυτών βρίσκεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών.

³⁵ Η τελευταία επικαιροποιημένη έκδοση χρονολογείται το 2011 (IMD World Competitiveness Yearbook (WCY))

δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Τα ελλείμματα αυτά αντικατοπτρίζουν αντίστοιχα και την αναποτελεσματική λειτουργία του δημόσιου τομέα και τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, η χρηματοδότησή των οποίων οδήγησε στον υπέρμετρο δανεισμό και την κρίση χρέους στην χώρα.

Όμως, η ελληνική οικονομία δημιούργησε ένα μοντέλο ανάπτυξης που βασίστηκε κυρίως:

- Στην μεγάλη αύξηση της δημόσιας και ιδιωτικής κατανάλωσης που συνεισέφερε περίπου κατά 97% στην αύξηση του ελληνικού ΑΕΠ την περίοδο 2000-08³⁶.
- Στη μη αναλογική και εντελώς υποτονική αύξηση των επενδύσεων³⁷.
- Στο υψηλό έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου.
- Στον προσανατολισμό του παραγωγικού ιστού της οικονομίας σε μη διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες, στοιχείο που ενίσχυσε την επιχειρηματική εσωστρέφεια.
- Σε ολιγοπωλιακή διάρθρωση κάποιων βασικών αγορών, που είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη ανταγωνισμού, τη στρέβλωση των τιμών αλλά τη δυσκαμψία στην αγορά εργασίας.
- Σε αναποτελεσματικό και υπερτροφικό δημόσιο τομέα που σε συνδυασμό με την τεράστια γραφειοκρατία, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί τροχοπέδη για την λειτουργία της οικονομίας, με κόστος δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση με το παραγόμενο έργο του.
- Σε αποδυναμωμένους θεσμούς που δυσχεραίνουν την λειτουργία της οικονομίας και οδηγούν σε σημαντική παραοικονομία και φοροδιαφυγή, με αποτέλεσμα τη σημαντική απώλεια φορολογικών και λοιπών εσόδων και κατ' επέκταση μακροπρόθεσμα στη δημιουργία χρέους με τα γνωστά αποτελέσματα.

Προφανώς, η πρόσφατη δημοσιονομική κρίση που βιώνει η ελληνική οικονομία αποδεικνύει με emphaticό τρόπο τον αδιέξοδο χαρακτήρα και την αποτυχία του μοντέλου ανάπτυξης της οικονομίας τις τελευταίες δεκαετίες. Ταυτόχρονα, για την διαχείριση της κρίσης επιλέχθηκε συγκεκριμένο μείγμα οικονομικής πολιτικής που περιελάμβανε μέτρα δραστικής δημοσιονομικής προσαρμογής (όπως αύξηση της φορολογίας και ταυτόχρονη περιστολή των δημοσιονομικών δαπανών), αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους προς του ιδιώτες πιστωτές (το γνωστό PSI+) και προσπάθεια για την εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και αποκρατικοποιήσεων.

Όμως, το μείγμα της οικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε αφενός μεν οδηγεί σε βαθιά ύφεση και αφετέρου απλά διαχειρίζεται τα αποτελέσματα της λειτουργίας της οικονομίας χωρίς όμως να διορθώνει τις παθογένειες της. Όμως, όπως είναι εύκολα αντιληπτό, εάν δεν βελτιωθεί η λειτουργία της

³⁶ Έρευνα McKinsey, 2011

³⁷ Η συμβολή των επενδύσεων ανερχόταν το 2011, μόλις στο 13,8% του ΑΕΠ.

ελληνικής οικονομίας, τότε η χώρα θα συνεχίζει να παράγει υψηλά ελλείμματα και μεγάλο δημόσιο χρέος. Συνεπώς, χρειάζεται άμεσα η ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου που θα προσδώσει αναπτυξιακή προοπτική στην ελληνική οικονομία για τις επόμενες δεκαετίες.

Η μοναδική, λοιπόν, αναπτυξιακή διέξοδος της Ελλάδας θα προέλθει από ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης που θα δομηθεί πάνω στην αναπροσαρμογή του στρατηγικού προσανατολισμού της οικονομίας προς την παγκόσμια αγορά (εξωστρέφεια) μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητάς της. Όμως, η συμμετοχή της χώρας στη ζώνη του ευρώ αποκλείει την περίπτωση της υποτίμησης του νομίσματος και συνεπώς η ανάκτηση της χαμένης ανταγωνιστικότητας θα επιτευχθεί αποκλειστικά με την αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας που θα πραγματοποιηθεί βέβαια σε βάθος χρόνου. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης θα πρέπει να διακρίνεται από τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Να είναι εξωστρεφές με έμφαση στον στρατηγικό προσανατολισμό του ιδιωτικού τομέα προς την παγκόσμια αγορά.
2. Να βασίζεται σε αξίες όπως αξιοκρατία, διαφάνεια και κοινωνική δικαιοσύνη.
3. Να στηρίζεται στην αξιοποίηση παραγωγικών πόρων και δεξιοτήτων της οικονομίας όπως:
 - ο Η εκμετάλλευση της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας που προσιδιάζει, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη επώνυμου τουριστικού προϊόντος και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
 - ο Η αξιοποίηση των δομών, παραγωγικών πόρων και δεξιοτήτων όπως το καλό εκπαιδευτικό σύστημα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και η καλή ποιότητα από στελέχη επιχειρήσεων και μηχανικούς.
4. Να αναπτύξει νέους πόρους και δεξιότητες βελτιώνοντας τη λειτουργία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με έμφαση στη στενότερη της σχέση με την οικονομία και προωθώντας την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.
5. Να βελτιώσει τις δομές της χώρας με:
 - ο Δραστική αναδιάρθρωση και ορθολογικό σχεδιασμό του δημόσιου τομέα.
 - ο Ενδυνάμωση της λειτουργίας των θεσμών της χώρας.

Ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης θα δώσει την ευκαιρία να ανακτηθεί σταδιακά η χαμένη ανταγωνιστικότητα όχι μόνο μέσω της συγκράτησης του κόστους, αλλά κυρίως με τη διαφοροποίηση αναβάθμιση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών που θα είναι ελκυστικά στην παγκόσμια αγορά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ελλάδα βρίσκεται σήμερα στην υψηλότερη θέση όσων αφορά τα στατιστικά στοιχεία και τους δείκτες που στο δημόσιο έλλειμμα και στο εξωτερικό δημόσιο χρέος και μετρούν την φτώχεια και τις ανισότητες στα Ευρωπαϊκά κράτη μέλη. Στο πρόβλημα της φτώχειας στην Ελλάδα είναι αρκετά σοβαρό και επηρεάζει περίπου το ένα τέταρτο του πληθυσμού. Ιδιαίτερα πρέπει να αντιμετωπισθούν και ορισμένες κατηγορίες ατόμων με χαμηλά εισοδήματα και οικονομικούς πόρους και οι οποίοι δεν δύναται να εργασθούν για να αυξήσουν τα εισοδήματά τους (μισθωτοί, συνταξιούχοι, κλπ).

Το γενικότερο πρόβλημα της φτώχειας πρέπει να αντιμετωπισθεί συνολικά τόσο από κοινωνική, όσο και από οικονομική άποψη. Δηλαδή με άλλα λόγια, πρέπει να κατανοήσουμε ότι μιλώντας για οικονομική και κατ' επέκταση για περιφερειακή ανάπτυξη και περαιτέρω για κοινωνική ευημερία, θα πρέπει κατ' αρχάς να μειωθούν οι υπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων ομάδων και ιδιαίτερα μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ιδιαίτερα, κρίνεται αναγκαίο το Κράτος να ακολουθήσει περισσότερο πρακτικές και πιο αποτελεσματικές πολιτικές για να μπορέσει να βοηθήσει και να στηρίξει τα άτομα τόσο των χαμηλών όσο και των μεσαίων εισοδημάτων που αποτελούν τον μοχλό του εργατικού δυναμικού της χώρας και περαιτέρω για να μπορέσει να προωθήσει την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη του τόπου (Βαβούρας, Καραβίτης, Τσούχλου, 1990).

Παράλληλα με τα φαινόμενα της διανομής του εισοδήματος, της ισοκατανομής και της φτώχειας συνδέεται και βρίσκεται το φαινόμενο της παραοικονομίας. Μία από τις βασικότερες αιτίες πίσω από τα μεγάλα ελλείμματα του κυβερνητικού προϋπολογισμού της Ελλάδας είναι το φαινόμενο της παραοικονομίας. Εάν οι κυβερνήσεις μειώσουν αρκετά το φαινόμενο της παραοικονομίας, και ιδιαίτερα το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, θα βελτιώσουν κατά πολύ τα δημοσιονομικά προβλήματα και το δημόσιο χρέος και θα μπορούν να διαθέσουν περισσότερους πόρους σε μια διανεμητική και κοινωνική πολιτική. Στο μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα αποτελεί ένα διαρθρωτικό φαινόμενο που η έκταση του προσδιορίζεται από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Σημαντικοί κλάδοι, όπως για παράδειγμα το εμπόριο και οι υπηρεσίες στηρίζονταν για πολλά χρόνια στο φαινόμενο της παραοικονομίας και πιο συγκεκριμένα στην φοροδιαφυγή και την φοροαποφυγή. Ο πιο σημαντικός παράγοντας για τον περιορισμό του μεγέθους της παραοικονομίας θεωρείται η βελτίωση του φορολογικού συστήματος, η φορολογική δικαιοσύνη και να μπορέσει το φορολογικό βάρος να ανταποκριθεί στα πραγματικά δεδομένα της οικονομίας, καθώς επίσης και η βελτίωση των στατιστικών στοιχείων και η κατάρτιση των εθνικών λογαριασμών καθώς επίσης και η εναρμόνιση τους με το Ευρωπαϊκό σύστημα ολοκληρωμένων οικονομικών λογαριασμών.

Η καλή διαχείριση και ο σωστός οικονομικός και κοινωνικός προγραμματισμός στοχεύει στον καθορισμό της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της χώρας. Κύριος στόχος του οικονομικού είτε κοινωνικού προγραμματισμού είναι η υποστήριξη και η προώθηση της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας. Το μέγεθος και οι σημαντικές επιδράσεις που ασκεί στα κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας το τμήμα του Δημοσίου τομέα που αφορά τη διαχείριση των διαφόρων κρατικών δραστηριοτήτων, εξηγεί την έμφαση που δίνεται για την υιοθέτηση μέτρων που οδηγούν στη σταθεροποίηση της οικονομίας. Είναι λοιπόν κοινά αποδεκτό η κρισιμότητα της δημοσιονομικής μας καταστάσεως λόγω των ελλειμμάτων που έχουν συσσωρευτεί, όσο και η ανάγκη άμεσης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης. Ένας βασικός λόγος που επιβάλλει αντιμετώπιση του προβλήματος τούτου είναι και οι υποχρεώσεις που έχει η χώρα μας, όπως έχει ήδη αναφερθεί προηγουμένως, μετά τη συμφωνία του Μάαστριχτ (Συνθήκη της ΕΕ).

Η έμφαση σωστά πρέπει να δοθεί στις δημόσιες δαπάνες που δείχνουν μέχρι την τώρα πορεία τους μία αδικαιολόγητη ανελαστικότητα. Στο μέρος των Δημοσίων Δαπανών που αφορά το δημόσιο χρέος, πρέπει να υπάρξει κάποια μείωση των επιτοκίων, που συναρτάται από την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Είναι επομένως σαφές ότι πρέπει να εφαρμοστεί μία πολιτική μείωσης των δαπανών και αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσω της πάταξης της φοροδιαφυγής. Δηλαδή η εφαρμογή ενός πλεονασματικού προϋπολογισμού. Η πολιτική αυτή και η πάταξη της φοροδιαφυγής χρειάζονται αρκετό χρονικό διάστημα-κοινωνική αποδοχή, κατάλληλη υποδομή-πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρέπει να αναζητηθούν νέες πηγές απόδοσης οι οποίες θα έχουν άμεση αποτελεσματικότητα στην επίτευξη της σταθεροποίησης. Συγχρόνως η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού που πρόσφατα άρχισε να πραγματοποιείται βρίσκεται σε κρίσιμη φάση.

Τα επιπλέον φορολογικά μέτρα θα επιβαρύνουν την οικονομία από τη μία μέσω της αύξησης του πληθωρισμού που προσπαθούμε να ελαττώσουμε και από την άλλη δημιουργώντας κοινωνικό κόστος-υπέρμετρη πίεση χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων-το οποίο έχει σοβαρές οικονομικές συνέπειες όπως οικονομική αβεβαιότητα που ενισχύουν τις πληθωριστικές προσδοκίες και αποθαρρύνουν την επενδυτική δραστηριότητα. Συμπερασματικά κατά την διαδικασία σταθεροποίησης, τα μέτρα που θα ληφθούν κάθε φορά θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα ρεαλισμού φαντασίας και σε μικρό χρονικό διάστημα να επιτυγχάνεται το άριστο αποτέλεσμα με τις ελάχιστες δυνατές παρενέργειες.

Εν κατακλείδι, θα έλεγε κανείς ότι η έξοδος της ελληνικής οικονομίας από την παρούσα οικονομική κρίση και η εξάλειψη των φαινομένων ακραίας ύφεσης, μπορεί να στηριχτεί μόνο σε ένα νέο και εξωστρεφές αναπτυξιακό μοντέλο, όπως παρουσιάστηκε προηγουμένως, που θα βασίζεται σε αξίες όπως η αξιοκρατία και η διαφάνεια και σε δεξιότητες όπως η καινοτομία και η επιχειρηματικότητα, ενώ θα υλοποιηθεί στα πλαίσια λεπτομερούς

στρατηγικού σχεδιασμού με την εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία και τον δημόσιο τομέα και την πραγματοποίηση επενδύσεων στην χώρα. Αυτό το νέο αναπτυξιακό μοντέλο αποτελεί, ίσως, βάσει της υφιστάμενης συγκυρίας, τη μοναδική αναπτυξιακή διέξοδο της ελληνικής οικονομίας και θα πρέπει να αποτελέσει την κυρίαρχη προτεραιότητα της χώρας μας για τα επόμενα χρόνια.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

- Adam Smith (1776), "An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations".
- Alberto Alesina & Carlo Favero & Francesco Giavazzi (2012), "The Output Effect of Fiscal Consolidations," NBER Working Papers 18336, National Bureau of Economic Research, Inc
- AMECO – The annual macroeconomic database (European Commission, Economic and Financial Affairs) (http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm)
- Belderbos, R., Duvivier, F. and J. Wynen (2010). "Innovation and Export Competitiveness: Evidence from Flemish Firms," University of Leuven, Belgium.
- Brunnermeier M., and Pedersen L. (2005), Market Liquidity and Funding Liquidity, *The Review of Financial Studies*, vol.22 (6).
- Buchanan James M. (1977), The Collected Works of James M. Buchanan vol. 8 "Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes", Liberty Fund.
- Cassiman, B. and Martinez-Ross (2007). "Product Innovation and Exports: Evidence from Spanish Manufacturing," IESE Business School, Barcelona, Spain.
- Cassis, Youssef (2011). «Crises and Opportunities: The Shaping of Modern Finance". Oxford University Press
- Dwivendi D. N. (2008), "Microeconomics: Theory and Applications", 2nd edition, Pearson Education.
- Economist the, "Milton Friedman: A giant among economists", 23.11.2006 (πηγή: <http://www.economist.com/node/8313925>, αντλήθηκε στις 30.12.2015)
- European Central Bank <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/europe/emu/html/index.e.html> (αντλήθηκε στις 5.12.2015)
- Hessels, J. and A. Stel (2011). "Entrepreneurship, Export Orientation, and Economic Growth," *Small Business Economics*, Vol. 37, 2, 255-268.

- Hitt M.A., Duane Ireland and Robert E. Hoskinson (2013) “Strategic Management: Competitiveness & Globalization: Concepts and Cases”, 10th edition, South – Western Cengage Learning.
- IMD World Competitiveness Yearbook 2011, <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm> (ανακτήθηκε στις 22.01.2015)
- International Monetary Fund (IMF), Greece: Staff report on request for stand-by arrangement, country report No.10/110 (2010)
- International Monetary Fund (IMF), Greece: Country Report 13/20 (2013)
- Keynes J.M. (1936) “The General Theory of Employment Interest and Money”, New York: Harcourt, Brace & World Inc.
- Kindleberger, Charles and Robert Z. Aliber (2000). Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises. John Wiley & Sons
- Koutsogeorgopoulou V., Matsaganis M., Leventi C., Schneider Jan – David (2014), “Fairly Sharing the Social Impact of the Crisis in Greece”, *OECD Economics Department Working Paper, no. 1106*. OECD Publishing.
- Mankiw G.N. (2003), Macroeconomic, 5th edition, Worth Publishers
- Marx K. (1867). The Capital: A Critique of the Political Economy, Progress Publishers, Moscow.
- McKinsey & Co., (2011) “Greece 10 Years Ahead: Defining Greece’s New Growth Model and Strategy,”
- Monacelli Tommaso and Roberto Perotti (2008), Fiscal Policy, Wealth Effects and Markups, Working Paper 14584 National Bureau of Economic Research, Inc. (<http://www.nber.org/papers/w14584>)
- OECD (2011), Greece: Review of the Central Administration, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, 02.12.2011 (www.oecd-ilibrary.org, ανακτήθηκε στις 11.11.2014)
- OECD (2012), Greece: Review of the Central Administration (Greek version): OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, επιμέλεια μετάφρασης: Ένωση Αποφοίτων Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 27.07.2012 (www.oecd-ilibrary.org, ανακτήθηκε στις 11.11.2014)

- OECD (2014), *Measurement and Reduction of Administrative Burdens in Greece: An Overview of 13 Sectors, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing*, 01.09.2014 (www.oecd-ilibrary.org, αντλήθηκε στις 11.11.2014)
- Olivier Blanchard and Daniel Leigh (2013), *Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers*, IMF Working Paper, January (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1301.pdf>)
- Olivier Blanchard and Roberto Perotti (2002), *An Empirical Characterization of the Dynamic Effects of Changes in Government Spending and Taxes on Output*, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 117 (4), pp. 1329 – 1368 (<http://qje.oxfordjournals.org/content/117/4/1329.abstract>)
- Perotti Roberto (2005), "Estimating the effects of fiscal policy in OECD countries," Working Papers 276, IGER (Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research), Bocconi University.
- Ram R. (1986) "Government size and economic growth", *American Economic Review* Vol. 76 pp. 191 – 203.
- Ricardo David (1817), "On the Principles of Political Economy and Taxation"
- Samudram Muthi, Mahendhiran Nair and Santha Vaithilingam (2009), "Keynes and Wagner on government expenditures and economic development: the case of a developing economy", *Journal of Empirical Economics* Vol. 36 Issue 3 pp. 697 – 712.
- Stiglitz J., (1996) *Economics* W. W. Norton & Company
- Stiglitz J. E. (1988) "Pareto efficient and optimal taxation and the new welfare economics", NBER Working Papers 2189, National Bureau of Economic Research
- Wagner A. (1883) "Three extracts on public finance", *Classics in the Theory of Public Finance* (Eds.) R. A. Musgrave and A. T. Peacock (1958), MacMillan, London, pp. 119 – 36.
- World Economic Forum, (2013), *The Global Competitiveness Report 2013-2014*.

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Αγαπητός Ι. Γεώργιος (1995) Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας (1950-1993), Σ.Α΄. Β΄ Έκδοση. Εκδοτικές Επιχειρήσεις «Το Οικονομικό». Αθήνα.
- Αγγελόπουλος, Α. (1989) Οικονομική ανάπτυξη, θεωρία και πολιτική, Αθήνα
- Αλογοσκούφης Γ. (1993) «Πώς θα αποφύγουμε την κρίση», περιοδικό «Οικονομικός Ταχυδρόμος», Φεβρουάριος, σελίδες 29-32.
- Βαβούρας Ι. Σ., Καραβίτης Ν. Η. και Τσούχλου Α. Κ. (1990) «Οι επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας του δημόσιου τομέα στην ανάπτυξη της παραοικονομίας: η περίπτωση της Ελλάδας», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Μελέτες προς τιμή του Αθ. Κανελλόπουλου, τόμος Α, Πειραιάς.
- Βάμβουκας Γ. (1989) Η Ελληνική Οικονομία-αναζητώντας την λύση, Αθήνα
- Γεωργακόπουλος Θ., Λιανός Θ., Μπένος Θ., Τσεκούρας Γ., Χατζηπροκοπίου Μ., Χρήστου Γ., (1994), Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία, 3η έκδοση, εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα.
- Γεωργακόπουλος Θ. Ε. Τσακαλώτος, (1996) Οικονομικές Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα.
- Δημόπουλος Γ. Δ. (1998) Μακροοικονομική Θεωρία, Τόμοι Ι & ΙΙ, 2η εκδ. Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία:

(<http://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SEL84/2015-Q3>

http://elstat.statistics.gr/SDDS/users_gr.asp

http://elstat.statistics.gr/SDDS/users_gr.asp#FiscalSector

<http://www.statistics.gr/statistics/eco> (αντλήθηκαν στις 03.01.2016)

(Στατιστικές/ Οικονομία Δείκτες) (<http://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SEL84/2015-Q3>)

- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα /καθήκοντα /Ευρωπαϊκές Σχέσεις / Πλαίσιο Πολιτικής εντός της ONE (<https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/europe/emu/html/index.el.html>)

- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο: ["One monetary policy and many fiscal policies: ensuring a smooth functioning of EMU"](#), στο Μηνιαίο Δελτίο Ιουλίου 2008
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο: ["Βασικά στοιχεία της μεταρρύθμισης της οικονομικής διακυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ"](#) στο Μηνιαίο Δελτίο Μαρτίου 2011
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο: ["The European Stability Mechanism"](#) στο Μηνιαίο Δελτίο Ιουλίου 2011
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, άρθρο με τίτλο: ["Η μεταρρύθμιση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης"](#) που δημοσιεύθηκε στο Μηνιαίο Δελτίο
- Εφημερίδα Καθημερινή, δημοσίευμα της 21.02.2012 «Το Πρόσωπο: Τζων Μείναρντ Κέινς – προβλέψεις από το 1919» (πηγή: <http://www.kathimerini.gr/70159/article/proswpa/proskhnio/t-o-proswpo-tzon-meinarnt-keins>, αντλήθηκε στις 30.12.2015)
- Εφημερίδα Το Βήμα, άρθρο με τίτλο: «Χένρι Φόρντ: ο Βιομήχανος που άλλαξε τον τρόπο παραγωγής» (πηγή: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=491571>), δημοσιεύτηκε στις 05.01.2013 (αντλήθηκε στις 10.01.2016)
- EUROSTAT: Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία Δημοσίων Οικονομικών
(<http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data/main-tables>)
- IOBE Μελέτη (2015), Τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας: Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η φοροδιαφυγή, 03.09.2015 (http://iobe.gr/docs/po/REM_03092015_REP_GR.pdf)
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ – Εκθέσεις για την Ελληνική Οικονομία – διάφορα έτη <http://www.inegsee.gr/ekdosi/EthsiaEkthesh2003Hellhnikhoikonomiakaihapasxolhsh/>
- Καραντώνης Ηλίας (2006) Θεωρία της Οικονομικής Πολιτικής: επιστημολογική και διεπιστημονική θεμελίωση, εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα.
- Κ.Ε.Π.Ε. (Κέντρο Οικονομικών Ερευνών και Προγραμματισμού) (1990) Η ανάπτυξη της Ελλάδας, Παρελθόν, Παρών και Προτάσεις, Αθήνα.

- Κορρές Γ. και Χιόνης Δ. (2003) Ελληνική Οικονομία: Οικονομική Πολιτική και Ανάλυση Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
- Mankiw G. N. and Mark P. Taylor (2010) Αρχές Οικονομικής Θεωρίας: Με αναφορές στις Ευρωπαϊκές Οικονομίες: Μακροοικονομική, εκδ. Gutenberg Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, Αθήνα
- Μουρμούρας Ιωάννης Α. (2003) Νέες Προκλήσεις της Οικονομικής Πολιτικής στην εποχή του Ευρώ, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ν. 4336/2015 (ΦΕΚ Α' 94/14.08.2015), «Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης».
- Παλαιοιόλογος Ιωάννης (2009) Σύγχρονη Μικροοικονομική Θεωρία, εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα
- Παπαδήμος Λουκάς (1996) Η Ελληνική Οικονομία εξελίξεις, προοπτικές και πολιτική, εφημερίδα το ΒΗΜΑ.
- Προδρομίδης Κυπριανός (1994) Η Θεωρία της Οικονομικής Πολιτικής, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 3η εκδ. Αθήνα.
- Προδρομίδης Κυπριανός (2001) Αρχές Οικονομικής Πολιτικής, 3η εκδ. Ευγ. Μπένος, Αθήνα
- Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διάφορα άρθρα (http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_el.htm) (αντλήθηκε στις 13.12.2015)
- Τράπεζα της Ελλάδος, Ετήσιες Εκθέσεις του Διοικητή για τα έτη 2003 – 2014 (http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/GovReport.aspx?Filter_By=8)
- Τράπεζα της Ελλάδος, Εκθέσεις Νομισματικής Πολιτικής (http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/MonPolicy.aspx?Filter_By=11)
- Τράπεζα της Ελλάδος, Εκθέσεις Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας Ιούνιος 2009 – Ιούλιος 2010 (http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/FinStability.aspx?Filter_By=22)

- Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας (http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/Sdos.aspx?Filter_By=4) & (<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/sdds.aspx>)
- Το ΔΝΤ αλλάζει: Η αντιμετώπιση της Κρίσης (κείμενο μεταφρασμένο από τα Αγγλικά) https://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/c_hangingg.pdf
- Υπουργείο Οικονομικών (Στοιχεία Υπουργείου Οικονομικών για την πορεία εκτέλεσης των προϋπολογισμών – Δελτία εκτέλεσης προϋπολογισμού) (www.minfin.gr)
- Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (νέα ιστοσελίδα - <https://portal.gsis.gr/portal/page/portal/SYNTMIST>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 6: Υπολογισμοί Πολλαπλασιαστών

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΑΕΠ	178,91	193,72	199,24	217,86	232,69	241,99	237,53	226,03	207,03	191,20	180,39	177,56
Μεταβολή		8,28%	2,85%	9,35%	6,81%	4,00%	-1,84%	-4,84%	-8,41%	-7,65%	-5,65%	-1,57%
Συνολικοί Φόροι Εισοδήματος, Περιουσίας κλπ (%ΑΕΠ)	8,10	8,10	9,00	8,30	8,30	8,10	8,50	8,30	9,20	10,80	10,50	9,70
Μεταβολή		0,00%	11,11%	-7,78%	0,00%	-2,41%	4,94%	-2,35%	10,84%	17,39%	-2,78%	-7,62%
Δημόσιες Δαπάνες (% ΑΕΠ)	46,60	47,60	45,60	45,10	47,10	50,80	54,10	52,50	54,20	55,20	60,80	49,90
Μεταβολή		2,15%	-4,20%	-1,10%	4,43%	7,86%	6,50%	-2,96%	3,24%	1,85%	10,14%	-17,93%
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Πολλαπλασιαστής Φορολογίας		(*)	-0,26	-1,20	(*)	-1,66	-0,37	-2,06	-0,78	-0,44	-2,04	-0,21
Πολλαπλασιαστής Δημσίων Δαπανών		3,86	0,68	8,52	1,54	0,51	0,28	1,64	2,60	4,14	0,56	0,09

Σημείωση (*): Στο σημείο αυτό ο πολλαπλασιαστής δεν ορίζεται, διότι ο παρονομαστής του κλάσματος εμφανίζει μηδενική μεταβολή και άρα δεν ορίζεται.

Πηγή άντλησης στοιχείων: AMECO database

